

Юридичні науки

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 45 (2–2015)

Юридичні науки

Економічні науки

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2015

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф.,
Ануфрієв М. І., д-р юрид. наук, проф., Банду-
рка О. О., д-р юрид. наук, проф., Бо-
родін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Гарку-
ша В. С., канд. юрид. наук, доцент, Демчен-
ко С. Ф., д-р юрид. наук, Джунь В. В., д-р юрид.
наук, проф., Ковальська В. В., д-р юрид. наук,
ст. наук співр., Корнієнко М. І., канд. юрид.
наук, проф., Курко М. Н., д-р юрид. наук, до-
цент, Мартиненко О. А., д-р юрид. наук, проф.,
Муравйов К. В., канд. юрид. наук, доцент,
Недюха М. П., д-р філос. наук, проф., Подо-
ляка А. М., д-р юрид. наук, проф., Темчен-

ко В. І., канд. юрид. наук, доцент, Христинченко Н. П.,
канд. юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук,
проф., Ярмиш О. Н., д-р юрид. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І.,
д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон.
наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф.,
Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І.,
д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф.,
Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я.,
д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук,
проф., Сафонова В. Є., д-р екон. наук, Хачатрян Г. Е.,
д-р екон. наук.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 4 від 15 квітня 2015 р.)*

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подоляка (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 —
Вип. 45 (2–2015). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2015. — 200 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами роз-
витку економіки і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

*Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з юридичних
наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).*

*Міністерством освіти і науки України збірник “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економіч-
них наук (за наказом МОН України від 21.11.13 № 1609).*

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

ЗМІСТ

ЮРИДИЧНІ НАУКИ	5	Бостанджян В. Б. Постсоветские страны перед выбором пути развития	56
Дахно І. І. До історії правової охорони інтелектуальної власності в Україні	5	Буряк Р. І. Оцінка рівня якості діяльності молокопереробного підприємства	60
Александров Ю. В. Щодо вноормування заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб	13	Манасерян Т. Н. Интеллектуальная безопасность и экономическое развитие	68
Гладько Ю. О. Правова природа іпотеки майнових прав на об'єкти нерухомого майна	20	Романова Л. В. Аграрний маркетинг як важливий інструмент розвитку аграрного виробництва та сільських територій	73
Лисенко С. О. Організаційні засади та прийоми моделювання і реконструкції при розслідуванні правопорушень щодо інформаційної безпеки підприємств, установ та організацій	24	Токар В. В. Інституційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств у контексті сучасних загроз економічній безпеці України	79
Муравйов К. В. Юридичні особливості міжнародної правосуб'єктності транснаціональних корпорацій	30	Stolyarova T., Odinet V. Computer monitoring macro modern social and economic processes under uncertainty	86
Стасюк С. В. Специфічні особливості змісту інформаційно-правових відносин у сфері оподаткування в Україні	33	Акопян И. Г. Финансовые проблемы малого предпринимательства в Армении	94
Заросило В. В. Дистанційний вплив на підготовку і проведення культурно-видовищних заходів	39	Бовш Л. А. Застосування методів аналітичного маркетингу в процесі реінжинірингу підприємств ресторанного бізнесу	98
Поліщук М. Г. Особливості судового розгляду справ про порушення правил дорожнього руху	42	Власенко О. О. Перспективи виведення нового товару на ринок України в умовах кризового стану в економіці	105
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	46	Готун А. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні бізнесом у нових економічних реаліях (міжнародний аспект)	109
Баядян А. А., Арутюнян В. Л. Характерные особенности стратегии государственного долга Республики Армения	46	Затикян А. Т., Даниелян А. А. Проблемы развития внешнеэкономических связей малых и средних предприятий Армении	113
Авакян Г. С., Бабаян Э. А., Таранян И. А. О некоторых экологических проблемах мира и Армении	50		

Коваленко О. В.

Узагальнення концептуальних
положень реалізації
маркетингової стратегії
інноваційного розвитку авіаційної
галузі України 118

Меликян С. С.

Некоторые понятия о государственном
долге страны 128

Оганесян Л. М.

Некоторые проблемы стимулирования
экспорта сельскохозяйственной продукции
и финансирования сельского хозяйства..... 131

Певтієва С. С., Антоненко В. М.

Сутнісно-змістовна ідентифікація
категорії “антикризове управління” 136

Рябоконь М. В.

Теоретические аспекты формирования
маркетинговой политики предприятия..... 141

Чукурна О. П.

Концепція ланцюгів створення вартості
в маркетинговому ціноутворенні
в умовах глобальної економіки 147

Григор'єва М. І.

Зарубіжний досвід управління персоналом
та можливості його застосування в Україні ... 154

Грузинова Л. А., Сычев Г. С.

Совершенствование методов мотивации
персонала как основное условие
повышения продуктивности предприятия
в нестабильной среде 161

Кулик П. Л.

Оцінка фіскального потенціалу ПДВ 168

Лопатенко Д. Б.

Теоретичні аспекти становлення
людського капіталу як чинника
економічного зростання..... 178

Лопатенко Л. О.

Тенденції розвитку ринку автосервісу
України в умовах кризи..... 184

Петько С. М.

Традиційні організаційні форми та
інституційне забезпечення функціонування
корпорацій на фінансових ринках..... 190

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ..... 196

УДК 339.166.5(477)

І. І. ДАХНО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ДО ІСТОРІЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 5–12

Розглянуто науково-практичні аспекти співвідношення цивільного права та права інтелектуальної власності у контексті їх відображення у цивільному законодавстві України, зокрема – у Книзі четвертій чинного Цивільного кодексу. Правову аргументацію автора та сучасний стан розглянутої ділянки нормативного простору органічно доповнюють та пояснюють нариси з історії становлення правової охорони інтелектуальної власності за часів незалежності України.

У навчальному посібнику автора цих рядків “Патентознавство” [1] висвітлено правову охорону винаходів, промислових зразків, товарних знаків, раціоналізаторських пропозицій у колишньому СРСР.

Наведено також цікаву інформацію про становлення патентної системи України. Цінність інформації завдячується ще й тій обставині, що автор був у 1992–1994 рр. очільником Управління економіки промислової власності Держпатенту України. Себто був інсайдером і знає багато того, чого не знають найпроникливіші журналісти.

На 33-й сторінці навчального посібника “Патентознавство” є згадка про “Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік”, ухвалені Верховною Радою СРСР 31 травня 1991 р. У “Додатках” містяться четвертий і п’ятий розділи “Оснoв” (про авторське право і промислову власність).

У посібнику міститься великий підрозділ з патентного законодавства СРСР 1991 року, зокрема в “Додатках” – три закони СРСР: про винаходи, товарні знаки і знаки обслуговування, та промислові зразки.

На 87-й сторінці навчального посібника “Патентознавство” є згадка, що норми з інтелектуальної власності містяться у четвертій книзі Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. та у ст. 154–162 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р.

Державному комітету України з питань науки і технологій

Оскільки автор інтелектуальною власністю опікується з 1977 року і багато чого знає, навіть підкилимного, то й вирішив повідомити читачам таке.

16 вересня 1992 р. автор цих рядків, піддавшись вмовлянням колег-патентознавців

(які згодом повелися непорядно), перейшов працювати на державну службу, став очільником зазначеного вище Управління Держпатенту України. Певний час на громадських засадах він одночасно очолював і правове Управління Держпатенту, який тоді підпорядковувався Державному комітету України з питань науки і технологій (ДКНТ). Очолював ДКНТ Сергій Михайлович Рябченко. Він – виходець із системи Академії наук УРСР, а за часів розвалу СРСР був депутатом Верховної Ради СРСР. До тодішньої влади С. М. Рябченко був налаштований критично, хоча, як здається, не стояв на екстремістських позиціях. Подейкували, що він – однокурсник другого Президента України Л. М. Кучми (на посаді з 19.07.1994 р. по 23.01.2005 р.). Між ними пробігла якась чорна кішка і в березні 1999 р. С. М. Рябченко свою посаду втратив, про що дізнався з телевізійного повідомлення. Автору цих рядків доводилось спілкуватися із С. М. Рябченком у період, коли той був очільником ДКНТ. Враження – нормальні.

Здається, восени 1992 р. у приміщенні Міністерства юстиції України, що на вул. Ю. Коцюбинського (біля станції метро “Університет”), відбувалася нарада. У ній брали участь керівництво Держпатенту та низка науковців, зокрема доктор юридичних наук, професор Опанас Андронович Підпригора. Йшлося про становлення правового регулювання інтелектуальної власності. Зокрема, виникла дискусія – де саме ставити книгу з інтелектуальної власності у новостворюваному проекті Цивільного кодексу України, який мав складатися з кількох блоків (книг).

Автор цих рядків запропонував подивитися, де ця книга стоїть у цивільних кодексах зарубіжних країн і скористатися їхнім досвідом. Пропозиція до гатунку геніальних не належить, але й абсурдною її теж не можна назвати. Проти неї заперечення не висловлювали.

Про те, що О. А. Підпригора опікується інтелектуальною власністю, автор цих рядків знав. Можливо, О. А. Підпригора не знав, чи не запам’ятав, що поміж представників Держпатенту був і начальник Управління

Держпатенту з докторським дипломом. Реальне знайомство з О. А. Підпригорою відбулося 26 лютого 1996 р. Воно описане в книзі [2, 3].

У той час група, яку формально очолював тодішній міністр юстиції України С. П. Головатий (а фактичним її керівником був О. А. Підпригора), опрацьовувала проект Цивільного кодексу України.

Із С. П. Головатим автор цих рядків працював за радянських часів у відділі науково-технічних та екологічних проблем Інституту соціальних і економічних проблем зарубіжних країн АН УРСР. С. П. Головатий, як людина молодша, підкреслено звертався на “ви” до автора. Коли ж автор восени 1992 р. побачився з ним (на той час очільником Української правничої фундації і народним депутатом України) біля будівлі Верховної Ради, то той для рукостискання простягнув два пальці. Це, зрозуміло, краще, ніж один палець. Причому краще вдвічі.

Під час однієї з презентацій книг у бібліотеці Української правничої фундації в Києві на вул. Костьольній, з С. П. Головатий не захотів навіть доторкнутися до складених автором двох словників офіційної вітчизняної термінології, з огляду на їх російську мову. Допомогати складати словники – бажаючих не було.

За радянських часів С. П. Головатий використовував російську мову набагато більше, ніж укладач цих словників. Мати С. П. Головатого, як і мати автора цих рядків, у свої часи працювала вчителькою російської мови і літератури. Вчителювання з російської мови і літератури ніби ж не є злочином. Російська мова – мова гарна, хоч українська, зрозуміло, є кращою. У росіян думка, мабуть, є іншою. Хай помиляються.

Російська мова не суцільно ж зіткана з матюків. Тим, хто стверджує, що в українську мову матюки прийшли від монголів через росіян, радимо почитати том 11-й “Библиотеки всемирной литературы”. Назва тому – “Песни южных славян”. Ті пісні лунали за шість століть до появи монголо-татар. Отже, наше рильце – у нашому ж пушку.

Оскільки історію, на відміну від дружини, обманювати не можна, то слід зазначити, що

С. П. Головатий за радянських часів допомагав автору цих рядків боротися зі злочинцями з правоохоронних органів. Зрозуміло, що їх тоді величали “справедливими”, “гуманними” і “доблесними”.

Все ж таки повернемося від правоохоронних органів, але повернемося не до наших баранів, а до нашої інтелектуальної власності.

Тоді ж, 26 лютого 1996 р., в кулуарах під час семінару з інтелектуальної власності у Ворзелі (під Києвом) автор цих рядків запитав О. А. Підпригору про те, чи створений його групою проект Цивільного кодексу перевершить великий юридичний винахід людства – Німецький цивільний кодекс 1896 року (набув чинності з 1 січня 1900 р.). О. А. Підпригора похитав головою і сказав, що ні. Чинний Цивільний кодекс України теж не відібрав у німців юридичну пальму першості. Німці застосували у своєму кодексі так звану пандектну систему, тобто передбачили у ньому “Загальну” і “Особливу” частини. Здавалося б дрібниця, але ж юриспруденція до неї довго йшла. Колись хтось німців все ж перевершить, проте коли і як це станеться, – поки що прогнозувати неможливо.

Отже, ниточка привела нас до клубочка, на якому написано “Проект Цивільного кодексу України від 25 серпня 1996 року”.

9 січня 1996 р. Робоча група О. А. Підпригори розпочала роботу з остаточного опрацювання проекту Цивільного кодексу. Разом з Робочою групою працювала редакційно-технічна група Української правничої фундації. Виконувалася паралельно і термінологічна експертиза українськомовного варіанта проекту Цивільного кодексу.

За дорученням Кабінету Міністрів України від 17 липня 1996 р. № 11810/2 Робоча група виконала доопрацювання проекту Цивільного кодексу з урахуванням положень недавно ухвалені Конституції України.

Підготовку проекту ЦК України було завершено 25 серпня 1996 р. [3].

Проект складався з восьми книг і охоплював 1621 статтю.

Проект ЦК було опубліковано в другому номері журналу “Українське право” за 1996 рік.

Наклад спецвипуску журналу “Українське право” становив 3 тис. примірників, обсяг – 524 сторінки.

На останній сторінці були зображені чорно-білі символи Tacis та Phane і зазначалося: “This project is financed by the Phane and Tacis Democratic Programme, a European Union initiative to help promote democratic societies in the countries of central and eastern Europe and the New independent States and Mongolia”.

Текст – настільки простий, що перекладати його українською – просто гріх. Щоправда, незрозуміло: ці шановані інституції фінансували тільки публікацію проекту Цивільного кодексу, чи й його створення. Швидше, остання версія є правильною. Автора цих рядків до годівнички допущено не було. Якби допустили, то дурниць у тексті було б менше.

З журналом “Українське право” (1996, № 2) можна ознайомитися у відділенні Парламентської бібліотеки біля столичної станції метро “Поштова площа”. В Інтернеті журналу ніби немає. Далі познайомимо читача лише з однією з восьми книг проекту. Прохання до читачів – уважно читайте заголовки статей.

Структура книги четвертої проекту Цивільного кодексу є наступною.

Глава 34

Загальні положення про інтелектуальну власність

Стаття 426. Об’єкти права інтелектуальної власності.

Стаття 427. Підстави виникнення прав на об’єкти інтелектуальної власності.

Стаття 428. Особисті немайнові і майнові права на об’єкти інтелектуальної власності.

Стаття 429. Виключні права на об’єкти інтелектуальної власності.

Стаття 430. Перехід виключних прав до іншої особи.

Стаття 431. Строк дії виключного права.

Стаття 432. Виключне право і право власності.

Стаття 433. Способи захисту виключних прав.

Розділ І

АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА

Глава 35

Авторське право

Стаття 434. Суб'єкти авторського права.

Стаття 435. Твори і подібні до них результати діяльності, які не є об'єктами авторського права.

Стаття 436. Права на проекти офіційних документів, символів і знаків.

Стаття 437. Сфера чинності авторського права.

Стаття 438. Виникнення і здійснення авторського права. Презумпція авторства.

Стаття 439. Автор як первинний суб'єкт авторського права.

Стаття 440. Співавторство.

Стаття 441. Авторське право упорядників збірників та інших складених творів.

Стаття 442. Авторське право на похідні твори.

Стаття 443. Авторське право на колективний твір.

Стаття 444. Авторське право на аудіовізуальний твір.

Стаття 445. Автори інтерв'ю.

Стаття 446. Авторське право на твір, створений за договором найму.

Стаття 447. Особисті немайнові права авторів.

Стаття 448. Майнові права автора.

Стаття 449. Право доступу до твору об'єкту творчого мистецтва.

Стаття 450. Право слідування.

Стаття 451. Депонування творів.

Стаття 452. Обмеження авторських прав.

Стаття 453. Вільне використання творів в особистих цілях.

Стаття 454. Вільне використання творів із зазначенням імені автора.

Стаття 455. Вільне використання творів без зазначення імені автора.

Стаття 456. Вільне використання примірників творів для навчання.

Стаття 457. Використання творів, які постійно знаходяться у місцях, відкритих для вільного відвідування.

Стаття 458. Записи короткострокового користування творів, здійснені організаціями ефірного мовлення.

Стаття 459. Вільне відтворення комп'ютерних програм. Декомпіляція комп'ютерних програм.

Стаття 460. Відтворення творів і фонограм в особистих цілях.

Стаття 461. Строки чинності авторських майнових прав.

Стаття 462. Наслідки припинення чинності авторських майнових прав.

Стаття 463. Перехід авторських майнових прав у спадщину.

Стаття 464. Право спадкоємців на захист особистих немайнових прав авторів.

Стаття 465. Відчуження авторських майнових прав.

Глава 36

Суміжні права

Стаття 466. Поняття суміжних прав.

Стаття 467. Суб'єкти суміжних прав.

Стаття 468. Виникнення і здійснення суміжних прав.

Стаття 469. Умови охорони суміжних прав.

Стаття 470. Права виконавців.

Стаття 471. Права виробника фонограми.

Стаття 472. Права організації мовлення.

Стаття 473. Обмеження права виконавців, виробників програм фонограм та організації мовлення.

Стаття 474. Використання фонограм, опублікованих з комерційною метою.

Стаття 475. Записи короткострокового виконання фонограм або передачі, здійснювані організаціями ефірного мовлення.

Стаття 476. Строк чинності суміжних прав.

Глава 37

Колективне управління майновими правами

Стаття 477. Забезпечення колективного управління майновими правами.

Стаття 478. Діяльність організацій, що управляють майновими правами на колективній основі.

Глава 38

Захист авторського права і суміжних прав

Стаття 479. Порушення авторського права і суміжних прав.

Стаття 480. Порядок захисту авторського права і суміжних прав.

Стаття 481. Способи забезпечення позову у справах про порушення авторських і суміжних прав.

Стаття 482. Способи захисту авторського права і суміжних прав.

Розділ II

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Глава 39

Право на винаходи, корисні моделі і промислові зразки

Стаття 483. Умови правової охорони винаходу, корисної моделі, промислового зразка.

Стаття 484. Межі надання правової охорони винаходу, корисній моделі, промислового зразку.

Стаття 485. Патент.

Стаття 486. Назва винаходу.

Стаття 487. Право на одержання патенту.

Стаття 488. Право роботодавця.

Стаття 489. Право правонаступника.

Стаття 490. Строк чинності патенту.

Стаття 491. Правові наслідки припинення чинності патенту.

Стаття 492. Дострокове припинення чинності патенту.

Стаття 493. Відновлення права на патент.

Стаття 494. Правові наслідки дострокового припинення чинності патенту.

Стаття 495. Визнання патенту недійсним.

Стаття 496. Наслідки визнання патенту недійсним.

Стаття 497. Права, що надаються патентом.

Стаття 498. Примусове відчуження прав.

Стаття 499. Право попереднього користування.

Стаття 500. Дії, які не визнаються порушенням патентних прав.

Стаття 501. Обов'язки володільця патенту.

Стаття 502. Примусова ліцензія.

Стаття 503. Залежна ліцензія.

Стаття 504. Відповідальність за порушення прав володільця патенту.

Стаття 505. Патентування винаходів, корисних моделей і промислових зразків у зарубіжних країнах.

Глава 40

Право на нові сорти рослин і породи тварин

Стаття 506. Умови охорони прав на нові сорти рослин і нові породи тварин.

Стаття 507. Право автора визначати назву селекційного досягнення.

Стаття 508. Право автора селекційного досягнення на винагороду.

Стаття 509. Права патентоволодільця на селекційне досягнення.

Стаття 510. Обов'язки патентоволодільця.

Стаття 511. Строк чинності патенту на селекційне досягнення.

Стаття 512. Допуск селекційних досягнень до використання.

Глава 41

Право на захист нерозкритої інформації від незаконного використання

Стаття 513. Поняття нерозкритої інформації.

Стаття 514. Умови охорonoспроможності нерозкритої інформації.

Стаття 515. Зміст права на захист нерозкритої інформації.

Стаття 516. Відчуження права на використання нерозкритої інформації.

Стаття 517. Строк чинності права на захист нерозкритої інформації.

Стаття 518. Обмеження права на захист нерозкритої інформації.

Стаття 519. Захист права на нерозкрити інформацію.

Розділ III

ПРАВО НА ЗАХИСТ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Глава 42

Право на фірмове найменування (фірму)

Стаття 520. Поняття фірмового найменування (фірми).

Стаття 521. Дія права на фірмове найменування (фірму).

Стаття 522. Захист права на фірмове найменування (фірму).

Стаття 523. Неприпустимість відчуження права на фірмове найменування (фірму).

Стаття 524. Захист права на фірмове найменування (фірму).

Глава 43

Право на знаки для товарів і послуг

Стаття 525. Поняття знака для товарів і послуг.

Стаття 526. Об'єкт знака для товарів і послуг.

Стаття 527. Умови надання правової охорони знакові для товарів і послуг.

Стаття 528. Свідчення на знак для товарів і послуг.

Стаття 529. Видача свідоцтва.

Стаття 530. Строк чинності свідоцтва.

Стаття 531. Право користування знаком для товарів і послуг.

Стаття 532. Обов'язки за свідоцтвом.

Стаття 533. Правові наслідки спливу строку чинності свідоцтва.

Стаття 534. Дострокове припинення чинності свідоцтва.

Стаття 535. Правові наслідки дострокового припинення чинності свідоцтва.

Стаття 536. Відновлення права на свідоцтво.

Стаття 537. Відповідальність за порушення прав на знаки для товарів і послуг.

Глава 44

Право на використання найменування місця походження товару

Стаття 538. Поняття найменування місця походження товару.

Стаття 539. Умови надання правової охорони найменуванню місця походження товару.

Стаття 540. Видача свідоцтва на право користування найменуванням місця походження товару.

Стаття 541. Права та обов'язки володільця свідоцтва.

Стаття 542. Попереджувальне маркування.

Стаття 543. Строк чинності свідоцтва на право користування найменуванням місця походження товару.

Стаття 544. Реєстрація найменування місця походження товару в зарубіжних країнах.

Стаття 545. Припинення правової охорони найменування місця походження товару.

Стаття 546. Захист прав володільця свідоцтва на право користування найменуванням місця походження товару.

Ознайомившись з книгою четвертою проекту Цивільного кодексу від 25 серпня 1996 р., хочеться щосили вигукнути “Ганьба!”. Хіба Цивільний кодекс створюється для владних відносин?! У книзі четвертій практично немає нічого, крім публічно-правових норм. Для чого в книзі четвертій у серпні 1996 р. дублювалося те, що було оформлено законами ще у грудні 1993 року? Права рука знає, що робить ліва, чи не знає? Чи пишати тим, що книга четверта засіяна аж по горло публічно-правовими нормами? Ганьба!!!

Покійний двічі спікер Верховної Ради Іван Степанович Плющ, як відомо, казав: “Не можна впхнути невпихуєме”. Для чого в проект Цивільного кодексу “впхнули” книгу четверту про інтелектуальну власність? У такому вигляді вона не “впихується”.

Хрущовських творців “Основ цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік” від 8 грудня 1961 р. [4] ще можна якось зрозуміти. Правова охорона інтелектуальної власності тоді ще лише зароджувалася. Окремого нормативного акта на рівні закону про неї тоді не було. Ну добрі і мудрі соціалістичні законотворці і “впхнули” трішки публічно-правових норм в “Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік”. Хрущовських правників надихали вказівки Леніна про невизнання поділу права на публічне і приватне. Їм байдуже було куди “впихувати”. Є люди, яким все сіре здається вовком. Більшовикам все право здавалося публічним. З розпадом же СРСР настали нові часи. В 1996 році вже можна було і схаменутися: розділити окремо мухи і котлети, а разом з ними публічно-правові і цивільно-правові норми.

Отже, у книзі четвертій проекту Цивільного кодексу не вдалося максимально зосередитися на цивільно-правових нормах і лише мінімально залучити туди публічно-правові норми.

Структуру книги четвертої нині чинного Цивільного кодексу від 16.01.2003 р. наводити не будемо, бо вона легко досяжна. Хіба що дуже лінива людина її не знайде [5].

Порівняння структур книг четвертих обох кодексів свідчить, що вони не зовсім ідентичні, але ці розбіжності не належать до ґатунку принципових. Кращим серед поганих є варіант проекту Цивільного кодексу від 25 серпня 1996 р. Вже нині покійний професор Опанас Андронович Підпригора розумівся в інтелектуальній власності (помер 1 січня 2005 р., за якийсь тиждень до цього застрелилася його донька Оксана, була доктором юридичних наук і фахівцем з інтелектуальної власності).

Попередня хвороба залишилася в ЦК від 16.01.2003 р.: книга четверта перенасичена публічно-правовими нормами. У селах курці, яка дуже полюбає гребтися, на лапи одягають старі шкарпетки. Що слід одягти нашим правникам, щоб вони у Цивільному кодексі писали саме про цивільно-правові відноси-

ни? Співати в книзі четвертій ЦК потрібно було про цивільно-правові, а не публічно-правові відносини.

Можна було б у ЦК допустити хіба що окремі принципово важливі публічно-правові норми, а потім деталізувати їх у спеціальних законах, акцентуючи увагу у статтях ЦК на цивільно-правових нормах. Реально ж склалося так, що віз було поставлено попереду коня, тобто спочатку ухвалили спеціальні закони, а потім їх положення перенесли у створюваний Цивільний кодекс. Та й отримали ще за це добрі гроші.

Найвлучнішими словами для завершення бесіди, що стосується нинішнього залучення інтелектуальної власності до Цивільного кодексу, без сумніву, є слова “Таньба!” і “Теть!”

Отже, можна зробити такі висновки.

1. Книга четверта чинного Цивільного кодексу перенасичена публічно-правовими нормами і в такому вигляді їй у ЦК – не місце.

2. Слід проаналізувати, чи в цивільних кодексах країн Євросоюзу є розділи про інтелектуальну власність, і зробити належні висновки.

3. Провести “круглий стіл” фахівців з цивільного права та інтелектуальної власності щодо її відображення у цивільному законодавстві.

Література

1. Дахно І. І. Патентознавство: навч. посіб.-довід. – К.: Центр учбової л-ри, 2012. – 318 с.
2. Дахно І. І. Історія держави і права: навч. посіб. – К.: Центр учбової л-ри, 2013. – 658 с.
3. Проект Цивільного кодексу України від 25.08.1996 р. // Українське право. – 1996. – № 2 (4) спецвипуск.
4. Об утверждении “Основ гражданского законодательства Союза ССР и союзных республик”. Закон от 8 декабря 1961 г. – Сборник законов СССР, 1938 – 1967: в 2-х т. – М.: Изд-во “Известия Советов депутатов трудящихся” СССР, 1968. – Т. 2. – 896 с.
5. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 р. № 435 – IV. – Цивільний кодекс України. – К.: Воля, 2004. – 440 с.

Досліджено науково-практичні аспекти становлення законодавства з охорони інтелектуальної власності в Україні. Основну увагу приділено книзі четвертій “Право інтелектуальної власності” проекту Цивільного кодексу України від 25 серпня 1996 р. Зокрема, наголошується на помилковому включенні цієї книги в проект Цивільного кодексу, з огляду на те, що книга містить багато публічно-правових положень, тоді як Цивільний кодекс призначається для врегулювання цивільно-правових відносин.

Исследованы научно-практические аспекты становления законодательства по охране интеллектуальной собственности в Украине. Основное внимание уделено книге четвертой “Право интеллектуальной собственности” проекта Гражданского кодекса Украины от 25 августа 1996 г. В частности, делается упор на ошибочном включении этой книги в проект Гражданского кодекса, учитывая то, что книга содержит много публично-правовых положений, тогда как Гражданский кодекс предназначается для урегулирования гражданско-правовых отношений.

The scientific and practical aspects of formation of law on protection of intellectual property in Ukraine have been investigated. The main attention is given to the fourth book “Intellectual Property” of the Civil Code of Ukraine of 25 August 1996. In particular, is noted on the erroneous inclusion of the book in the Civil Code, given that the book contains a lot of public law provisions, whereas the Civil Code is for the settlement of civil relations.

Надійшла 18 березня 2015 р.

ЩОДО ВНОРМУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ СТОСОВНО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 13–19

Досліджуються проблеми, пов'язані із внесенням в Загальну частину Кримінального кодексу України розділу XVI-1 “Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб”.

Законом України від 23 травня 2013 р., який мав назву “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб”, Загальна частина Кримінального Кодексу України була доповнена розділом XIV-1 “Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб”.

Закон мав набрати чинності з 1 вересня 2014 р. (отже, вже набрав). Проте до цього часу в нього, в частину, що стосується кримінально-правових положень, Законом України від 13 травня 2014 р. були внесені істотні зміни та доповнення.

Згідно з останнім варіантом закону щодо юридичних осіб можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру.

Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є:

- 1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК;
- 2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків із запобігання корупції, що призвело до вчинення

будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК;

- 3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258-258-5 КК;

- 4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК (ст. 96-3 КК).

У примітці до вказаної статті КК вказується:

1. Під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

2. Злочини, передбачені статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності.

Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 96-3 КК, можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій (ч. 1 ст. 96-4 КК).

Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 3 і 4 частини першої статті 96-3 КК, можуть бути застосовані судом до суб'єктів приватного та публічного права резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права. (абз. 1 ч. 2 ст. 96-4 КК).

До юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру: 1) штраф; 2) конфіскація майна; 3) ліквідація.

До юридичних осіб штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна – лише як додатковий. При застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов'язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою (ст. 96-6 КК).

Виникає питання: у зв'язку з чим внесені такі абсолютно нові за своїм змістом новели в Кримінальний кодекс?

Частково на це дає відповідь сама назва Закону від 23 травня 2013 р., адже йдеться про подальшу уніфікацію українського кримінального законодавства з європейським,

у тому числі задля лібералізації Європейським Союзом візового режиму для нашої країни.

Звичайно, це також пов'язано з посиленням боротьби з корупцією, яка часто-густо ховається під прикриттям і з застосуванням можливостей юридичних осіб.

Гадаємо, що це пов'язано з необхідністю посилення боротьби із сепаратизмом на сході країни. Особливо це стосується випадків, коли підставами застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру в разі вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи та в її інтересах злочинів терористичного характеру (п. 3 ч. 1 ст. 96-3 КК), а також деяких злочинів проти основ національної безпеки України, волі, честі та гідності особи, громадської безпеки проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (п. 4 ч. 1 ст. 96-3 КК).

Недаремно на відміну від випадків можливого застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, які перелічені у п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 96-3 КК, застосування таких заходів щодо юридичних осіб, перелічених у п.п. 3 і 4 ч.1 ст. 96-3, можливе стосовно суб'єктів приватного та публічного права, резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади АРК, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права (ч. 2 ст. 96-4 КК).

Виникає також питання: чи можна тепер вважати, що в нашому кримінальному праві введено інститут юридичних осіб як самостійних суб'єктів кримінальної відповідальності (суб'єктів злочину)?

Річ у тому, що вже достатньо довгий час у багатьох країнах світу запроваджена кримінальна відповідальність юридичних осіб. Цей інститут притаманний як певним країнам англосаксонської системи права (США, Велика Британія тощо), так і певним країнам романо-германської системи права (Франція, Нідерланди тощо).

До речі, саме у цьому питанні (як і з деяких інших) спостерігається зближення позицій вказаних систем, адже певна частина країн континентальної Європи визнала таку відповідальність у своєму законодавстві, що раніше було притаманне тільки англосаксонській системі права.

Хоча це стосується не всіх європейських країн. Так, Кримінальний кодекс Іспанії 1995 року залишився вірним континентальним європейським традиціям і, як і раніше, допускає кримінальну відповідальність виключно фізичних осіб [1, 6].

Подивимось, як вирішується питання юридичної особи як суб'єкта злочину на прикладі законодавства Великої Британії і Франції.

Згідно з англійським законодавством аналогічно фізичним особам до кримінальної відповідальності можуть також бути притягнуті корпорації, такі як інкорпоровані компанії, публічні корпорації або органи самоврядування.

Згідно із Законом про інтерпретацію 1978 року під "особою", яка підлягає відповідальності за вчинення статутного злочину (поруч із "загальним", прецедентним правом, другим основним джерелом сучасного англійського права є право статутне, зафіксоване у відповідних нормативних актах), якщо інше не передбачене законом, розуміється і корпорація.

Виникло питання про наявність у діянні корпорації так званого *mens rea* (душевний стан, необхідний для настання кримінальної відповідальності, який поруч із обов'язковою наявністю матеріального елементу – *actus reus* дає підстави стверджувати про наявність злочину). Вирішення цього питання полягає у застосуванні так званого принципу ототожнення (ідентифікації). Сутність цього принципу полягає в тому, що дія (або бездіяльність) і психічний стан вищих посадових осіб корпорації (контролюючих службовців) визначаються як дія і психічний стан корпорації. У такому випадку виникає не заміна, а особиста відповідальність корпорації. В тих випадках, коли злочин вчинено іншим посадовцем, корпорація відповідає як викона-

вець, якщо ж службовець виступав у якості співучасника – корпорація підлягає відповідальності як співучасник [2, 45–47].

Як визначив видатний англійський юрист Лорд-суддя Денінг (1957), компанію можна порівняти з людською істотою: у неї також є мозок і нервові центри, які контролюють її рух, а також руки, які діють відповідно до вказівок центру. Деякі з людей, що працюють, – звичайні службовці й агенти – є не більш ніж руками, які виконують роботу і не відповідають за розум і волю. Інша справа, коли йдеться про дирекцію і керівників компанії, які є мозком і волею компанії і контролюють її діяльність. Такі службовці компанії можуть бути ідентифіковані з нею.

Головне полягає в тому, що треба довести наявність причинного зв'язку між мозком та руками і тоді компанію можна притягати до відповідальності [3, 68, 69].

Щоправда, подібне рішення проблеми здійснив ще у середині XIX ст. німецький юрист Ф. К. Савіні, який створив так звану "теорію фікцій". Її сутність полягає у наступному. Оскільки, з одного боку, волею, свідомістю, тобто властивостями суб'єкта права, володіє тільки людина, окрема людська особистість, а з другого боку, життя дає численні приклади того, що майнові права належать не одній людині, а союзу людей, корпорації, то законодавець визнає за такою корпорацією властивості особи, суб'єкта. Така корпорація уособлюється, персоніфікується. Але при цьому законодавець усвідомлює, що корпорація особистістю бути не може, тобто вдається до фікції [4, 49].

Згідно зі ст. 121–2 КК Франції 1992 р. "юридичні особи, за винятком Держави, підлягають кримінальній відповідальності... за злочинні діяння, вчинені на їх користь органами або представниками цієї юридичної особи".

Юридичні особи можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності як разом з фізичними особами, так і самостійно. У зазначеній статті КК Франції вказується на те, що відповідальність юридичної особи не виключає відповідальність фізичної особи "виконавця або співучасника тих самих дій" [5, 197].

Відповідальність юридичних осіб, згідно з КК Франції, зумовлена наявністю двох обставин: злочинне діяння має бути вчинене на користь юридичної особи і його керівником або представником. Це означає, що в результаті вчиненого злочинного діяння юридична особа отримує певну вигоду, здебільшого майнову, але не виключається і вигода іншого характеру. Відповідальність юридичних осіб настає не за всі злочинні діяння, а тільки за ті, про які безпосередньо сказано в нормативному акті. Щоправда, коло таких діянь є достатньо широким. Так, юридична особа спроможна нести відповідальність і за терористичні дії, які можуть переслідувати не корисливі цілі, а такі, що пов'язані з політичною, релігійною та іншою діяльністю терористів. Це стосується і деяких державних злочинів, тобто злочинів, що визначаються Кодексом як посягання на основоположні інтереси нації [6, 312].

Варто зазначити, що як у Франції, так і в інших країнах завжди існувала критика правомірності цього інституту (так як і відстоювання його доцільності).

По-перше, юридична особа не може вчинити злочинне діяння винно, і тому "Теорія фікцій" не може бути прийнятною. Щоправда, захисники доцільності цього інституту кажуть, що в такому разі треба відкидати і цивільно-правову відповідальність юридичної особи, оскільки останнє теж передбачає наявність вини.

По-друге, порушується принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання. Захисники інституту вважають, що несправедливою була б така ситуація, коли за злочин юридичної особи відповідальність несли б тільки його керівники, які, до речі, не завжди в змозі реально відшкодувати шкоду і збитки, а юридична особа практично завжди може це зробити.

По-третє, покарання, покладене на юридичну особу, не може досягти загальноновизначених цілей. Захисники інституту вважають, що ефективними стосовно юридичної особи є такі види покарань, як майнові пока-

рання (штраф, конфіскація тощо), обмеження або заборона її діяльності, негативний вплив на її репутацію у бізнес-супільстві [Там само, 309–311].

Російське імператорське кримінальне право не визнавало юридичну особу суб'єктом злочину.

У сімнадцятому виданні Уложення про покарання кримінальні і виправні 1885 року, що коментувалося академіком Н. С. Таганцевим, у коментарі до статті першої (п.п. 20, 21) він наводить витяги з рішень відповідних судових інстанцій:

Особа юридична не може підлягати кримінальній відповідальності за злочинні діяння осіб, що входять в його склад, або його агентів, які в порядку кримінального суду особисто відповідають за такі діяння, кожний сам за себе.

Юридичні особи не можуть підлягати кримінальному переслідуванню за злочинні дії своїх агентів, а останні повинні в порядку кримінального суду особисто відповідати кожний сам за себе [7; 5].

Видатний російський вчений Н. С. Таганцев (до речі, його син і невістка були розстріляні за постановою Надзвичайної комісії у 1921 р. разом із поетом Н. С. Гумільовим по сфабрикованій справі, що призвело до смерті академіка у 1923 р.) категорично відкидав можливість кримінальної відповідальності юридичних осіб. Він писав, що "...кримінальна відповідальність зумовлюється винністю особи, буде ця вина умисна, чи буде це необережність, винність все одно передбачає реальної, а не фіктивної волі... має справу з суб'єктами, здатними відчувати, мислити і усвідомлювати те, що ними вчиняється, а цієї умови, звичайно, не існує в особи, юридичної, що діє у всіх юридичних відносинах через представників" [8, 310].

Такої самої позиції дотримувалося радянське кримінальне право. Це стосувалося і кримінальних кодексів, що діяли в УРСР (КК 1922, 1927, 1960 років), як частині СРСР.

Відомий вчений радянських часів А. А. Піонтовський писав: "Суб'єктом

злочину може бути тільки фізична особа – людина. Не можуть бути суб'єктами злочину юридичні особи. Вчинений від імені юридичної особи той чи інший злочин не робить її суб'єктом злочину. Юридична особа не може нести кримінальну відповідальність за вчинене діяння. Суб'єктом злочину і тут залишаються фізичні особи, які його фактично вчинили” [9, 206].

На концептуальному положенні, що суб'єктом кримінальної відповідальності може бути тільки фізична особа, був створений і КК України 2001 року. У ст. 18 цього Кодексу (“Суб'єкт злочину”) визначено:

1. Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.
2. Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочини, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

Щоправда, при підготовці проекту Кримінального Кодексу України в 90-х роках поруч із тим проектом, що був прийнятий Верховною Радою України, розглядався і проект КК України, підготовлений авторським колективом на чолі з професором В. М. Смітінко. В ньому передбачалась поруч із кримінальною відповідальністю фізичних осіб також і відповідальність осіб юридичних. Згідно зі ст. 26 проекту (“Відповідальність юридичних осіб”):

1. Карним діянням, вчиненим юридичною особою, визнається заборонена цим Кодексом дія або бездіяльність, виконана або санкціонована її керівником чи колективним органом управління, що діяв від імені юридичної особи.
2. Кримінальна відповідальність юридичної особи не виключає такої щодо фізичної особи, яка безпосередньо брала участь у незаконній діяльності юридичної особи чи сприяла її здійсненню [10, 16].

Однак Верховна Рада України у 2001 році затвердила проект нині діючого КК.

Проте новітні часи, мабуть, потребують перегляду певних фундаментальних положень і в кримінальному праві держави.

Здається, перед розробниками закону виникло непросте завдання. З одного боку, необхідно було в короткий термін втілити в Кримінальному кодексі ідею кримінальної відповідальності юридичних осіб. З другого боку, це мало призвести до перероблення багатьох положень Кодексу, навіть зміни його концепції.

Вихід був знайдений шляхом доповнення Кодексу відповідним розділом. У ст. 18 КК (“Суб'єкт злочину”) не було внесено змін і доповнень так, як їх не було внесено і в інші діючі статті Загальної та Особливої частини КК. У розділі XVI-1 Загальної частини КК не йдеться про кримінальну відповідальність юридичних осіб, а лише про заходи кримінально-правового характеру щодо них.

Однак фактично, мабуть, йдеться про визнання юридичних осіб у певних випадках суб'єктами кримінальної відповідальності, яка зумовлена низкою положень.

По-перше, юридична особа може нести кримінальну відповідальність тільки разом із фізичною особою (або особами), а не замість них.

По-друге, кримінальна відповідальність юридичної особи має бути зумовлена тим, що злочинне діяння вчинене її уповноваженою особою.

По-третє, відповідальність юридичної особи може наставати тільки у випадках, спеціально передбачених законом.

Зазначене впливає з положень ст. 96-3 КК.

Крім того, стосовно випадків, вказаних у п.п. 1, 3, 4 ст. 96-3 КК, діяння, вчинене уповноваженою фізичною особою, повинно бути вчинено від імені юридичної особи, а у випадках, вказаних в п.п. 1, 4, – ще й в інтересах юридичної особи.

Практика покаже, наскільки складним буде вирішення питань, що стосуються відповідальності юридичних осіб. Мабуть, труднощі тут неминучі. Особливо це стосується п. 2. ст. 96-3 КК, де йдеться про те,

що підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у ст. 209 і 306, частинах першій і другій ст. 368-3, частинах першій і другій ст. 368-4, ст. 369 і 369-2 цього Кодексу.

Якщо за кордоном є чимало критичних зауважень з боку юристів стосовно інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, то вони є і в нашій країні.

Група провідних вчених у галузі кримінального права ще у процесі розроблення Закону вказувала: “У процесі прийняття нині чинного КК на доктринальному і правотворчому рівнях була схвалена концепція, згідно з якою юридичні особи не визнаються суб'єктами злочину. Відповідно, і всі інститути як Загальної, так і Особливої частин чинного КК були побудовані так, що вони стосуються кримінальної відповідальності винятково фізичних осіб”. І далі: “Запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні можливе лише після схвалення на доктринальному (науковому) рівні цієї концепції, вироблення механізмів її впровадження до всіх інститутів кримінального права, розроблення теоретичної моделі нового КК України, побудованого на концепції визнання суб'єктами, що підлягають кримінальній відповідальності, і фізичних, і юридичних осіб” [11].

В. Ковальський пише: “Як стверджують експерти, нові положення закону “передбачають створення в кримінальному законодавстві України “юридичної фікції”: підприємство апріорі вважатиметься винним і піддаватиметься суворим санкціям, незважаючи навіть на те, що злочин вчинено лише його керівником (засновником, учасником чи іншою уповноваженою особою). Таким чином постраждають не конкретні винуватці, а всі, хто там працює” [12].

Існують інші критичні зауваження, однак закон прийнято і підлягає виконанню. Водночас ставити крапку в законодавчій розробці цієї проблеми ще зарано. Тут, мабуть, не потрібно забувати принцип, висловлений ще Цицероном: “*Accusatio desiderat crimen*” (обвинувачення передбачає наявність злочину).

Література

1. Уголовный кодекс Испании / под ред. и с предисл. проф. Н. Ф. Кузнецовой и проф. Ф. М. Решетникова. – М.: Зерцало, 1998. – 214 с.
2. Голованова Н. А. Уголовное право Англии / Н. А. Голованова // Уголовное право зарубежных стран. Общая часть / под ред. проф. И. Д. Козочкина. – М.: Омега-Л, 2003. – С. 8–106.
3. Лейленд П. Кримінальне право. Злочин, покарання, судочинство. Англійський підхід / П. Лейленд. – К.: Основи, 1996. – 208 с.
4. Крылова Н. Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции / Н. Е. Крылова. – М.: Спарк, 1996. – 124 с.
5. Крылова Н. Е. Уголовное право Франции / Н. Е. Крылова // Уголовное законодательство зарубежных стран / под ред. проф. И. Д. Козочкина. – М.: Зерцало, 1998. – С. 252–362.
6. Крылова Н. Е. Уголовное право Франции / Н. Е. Крылова // Уголовное право зарубежных стран. Общая часть / под ред. проф. И. Д. Козочкина. – М.: Омега-Л, 2003. – С. 252–362.
7. Таганцев Н. С. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. – [17-е изд., пересм. и доп.] / Н. С. Таганцев. – СПб.: Тип. Меркушена, 1913. – 1226 с.
8. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Часть Общая: в 2 т. / Н. С. Таганцев. – Тула: Автограф, 2001. – Т. 1. – 800 с.
9. Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права: в 6 т. / А. А. Пионтковский. – М.: Наука, 1970. – Т. 2: Преступление. – 516 с.
10. Кримінальний Кодекс України. Проект // Іменем закону. – 1997. – № 20. – С. 2.
11. Тацій В. Стабільність як умова ефективності законодавства України про кримінальну відповідальність / В. Тацій, В. Борисов, В. Тютючін // Голос України. – 2014. – № 66. – С. 4–5.
12. Ковальський В. Покарання за чужі гріхи? / В. Ковальський // Іменем закону. – 2013. – № 24. – С. 10–11.

З урахуванням закордонної юридичної думки і практики притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності досліджено проблемні аспекти вітчизняного законодавства у зв'язку з прийняттям Закону України від 23 травня 2013 р.

С учетом зарубежной юридической мысли и практики привлечения юридических лиц к уголовной ответственности исследованы проблемные аспекты отечественного законодательства в связи с принятием Закона Украины от 23 мая 2013 г.

Given the foreign legal thought and practice bring legal persons to criminal responsibility the problematic aspects of domestic legislation in connection with the adoption of the Law of Ukraine on 23.05.2013 is investigated.

Надійшла 3 березня 2015 р.

ПРАВОВА ПРИРОДА ІПОТЕКИ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 20–23

Розглянуто правову природу іпотеки майнових прав на об'єкти нерухомого майна, зокрема, це стосується різновиду майнових прав, які вправі передавати в іпотеку інвестор та забудовник. Доведено, що інвестор вправі передати в іпотеку майнове право на набуття у власність нерухомості, і це право є зобов'язальним, у той час як забудовник вправі відчужити тільки майнове право щодо користування, володіння земельною ділянкою.

Забезпечення виконання зобов'язань шляхом передачі майнових прав в іпотеку на практиці викликає досить багато суперечностей та неузгодженостей. Це зумовлюється подекуди неоднозначним законодавчим регулюванням цього питання, а саме, не досить чітко в законодавстві прописано спектр прав, що можуть бути предметом іпотеки, порядок їх передачі в іпотеку та порядок звернення стягнення на такий предмет іпотеки.

Питання іпотеки, у тому числі іпотеки майнових прав, досліджувалося у працях А. А. Герц [1], Р. А. Майданика [2], С. В. Нижного [3] та інших вчених, проте ґрунтовного дослідження щодо іпотеки майнових прав так і не проведено у вітчизняній науці. Звідси вбачається, що тема є актуальною і потребує детального вивчення та опрацювання.

Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України “Про іпотеку” [4] “предметом іпотеки може бути об'єкт незавершеного будівництва, майнові права на нього, інше нерухоме майно, яке стане власністю іпотекодавця після укладення іпотечного договору, за умови, що іпотекодавець може документально підтвердити право на набуте ним у власність відповідне нерухоме майно у майбутньому”. До 25 грудня 2008 р. діяла норма, що предметом іпотеки могли бути тільки “об'єкт незавершеного бу-

дівництва або інше нерухоме майно, яке стане власністю іпотекодавця після укладення іпотечного договору, за умови, що іпотекодавець може документально підтвердити право на набуття ним у власність відповідного нерухомого майна у майбутньому. Обтяження такого нерухомого майна іпотекою підлягало державній реєстрації у встановленому законом порядку незалежно від того, хто є власником цього майна на час укладення іпотечного договору”.

Тільки Законом України “Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва” від 28 грудня 2008 р. [5] було внесено зміни до Закону України “Про іпотеку”, якими встановлювалося, що майнові права на об'єкт незавершеного будівництва можуть виступати предметом іпотеки. Таке різнобічне законодавче трактування предмета договору іпотеки спричинило низку проблем із застосуванням цієї норми на практиці.

Зокрема, у судовій практиці були випадки визнання договорів іпотеки недійсними у зв'язку із неможливістю ідентифікації предмета іпотеки. Майнові права, які передаються в іпотеку, повинні бути чітко визначені в договорі іпотеки з метою їх ідентифікації

[8, 39–42]. У справі № 34/131, розглянутій Вищим Господарським судом України, ключовим питанням було невірне трактування сторонами предмета іпотеки, оскільки в договорі іпотеки прямо не зазначалося, що в іпотеку передаються майнові права, а тільки передбачалося, що передається об'єкт незавершеного будівництва. Вищий Господарський суд України не погодився із трактуванням предмета договору як майнових прав: “Майнові права можуть вважатися такими, що передані в іпотеку лише за тієї умови, якщо про це прямо вказано в самому іпотечному договорі в обсязі, достатньому для відповідної ідентифікації” [6]. Відсутність у договорі вказівки, що предметом є саме майнові права, є підставою для визнання іпотечного договору недійсним.

Практика Вищого Господарського Суду та Верховного Суду України щодо визначення предмета іпотеки, при іпотеці об'єкта незавершеного будівництва різняться. У справі № 4/178-09-5317 Вищий Господарський Суд України дійшов висновку, що на момент укладення договору іпотеки між сторонами спору Закон України “Про іпотеку” не передбачав такого предмета договору як майнові права на об'єкт незавершеного будівництва. На той час діяла норма ст. 16 Закону України “Про іпотеку”, яка передбачала, що передача в іпотеку об'єкта незавершеного будівництва здійснюється шляхом передачі в іпотеку прав на земельну ділянку, на якій розташований об'єкт незавершеного будівництва. Своєю чергою Верховний Суд України дотримується позиції, що предметом іпотеки може виступати “як нерухоме майно, яке стане власністю іпотекодавця після укладення іпотечного договору, за умови, що іпотекодавець може документально підтвердити право на набуття ним у власність відповідного нерухомого майна у майбутньому, так і майнові права на нерухоме майно, які можуть бути відчужені іпотекодавцем, і на які може бути звернене стягнення” [8].

Ще однією проблемою на практиці є невизначеність майнових прав, які набувають інвестори у зв'язку з участю у Фонді фі-

нансування будівництва. У Законі України “Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю” від 19 червня 2003 р. [7] відсутній чіткий поділ майнових прав. Видається доцільним розділити майнові права, які вправі передати в іпотеку забудовник, та які – довіритель. До першої категорії належать права володіння, користування земельною ділянкою, на якій може розташовуватися об'єкт будівництва (однак, не майнові права щодо передачі об'єкта будівництва у власність). До другої – право вимоги на певну кількість вимірних одиниць до управителя, яке випливає із договору про участь у фонді (тільки після сплати першого внеску), та майнові права на об'єкт інвестування (тільки після повної сплати за інвестиційними зобов'язаннями). Саме такий розподіл майнових прав допоможе уникнути подвійної застави майнових прав та допоможе чітко ідентифікувати вимоги, якими володіє кожен з учасників правовідносин.

Судова практика свідчить, що крім питання ідентифікації предмета іпотеки виникає проблема для інвесторів набуття права власності на інвестований об'єкт через перебування останнього в іпотеці. Зокрема, у справі № 6-45 цс 13, розглянутій Верховним Судом України, Суд зробив правовий висновок, відповідно до якого виконання зобов'язань за інвестиційною угодою свідчить про вчинення дій, спрямованих на виникнення юридичних фактів, необхідних і достатніх для отримання права вимоги переходу права власності на об'єкт будівництва або набуття майнових прав на цей об'єкт [8].

Відповідно, своїм рішенням Верховний Суд України визнав, що розпорядження майновими правами на об'єкт будівництва будь-ким, крім особи інвестора або без його згоди на передачу майнових прав у заставу, порушує права інвестора й не відповідає вимогам ч. 2 ст. 583 ЦК України та ст. 5 Закону України “Про іпотеку” [4] (у редакції, яка була чинною з 23 лютого 2006 р. до 25 грудня 2008 р.) [8].

Вбачається, що таке рішення суду дасть можливість на практиці чітко розмежувати спектр прав, які може передати в іпотеку інвестор, а які – забудовник. Крім того, Верховний Суд України у цьому рішенні окреслив саме визначення майнового права, яким володіє інвестор. Зокрема, зазначається, що “це обумовлене право набуття в майбутньому прав власності на нерухоме майно (право під відкладальною умовою), яке виникає тоді, коли виконані певні, але не всі правові передумови, що є необхідними й достатніми для набуття речового права. Виконання зобов’язань за інвестиційною угодою свідчить про вчинення дій, спрямованих на виникнення юридичних фактів, необхідних і достатніх для отримання права вимоги переходу права власності на об’єкт будівництва або набуття майнових прав на цей об’єкт” [8].

Таким чином, можна дійти висновку, що інвестор вправі передати в іпотеку майнове право на набуття у власність нерухомості і це право є зобов’язальним, яке впливає з інвестиційного договору. У той час як забудовник таким правом не володіє, а, відповідно, вправі відчужити тільки майнове право щодо користування, володіння земельною ділянкою.

Література

1. Герц А. А. Іпотека підприємства як єдиного майнового комплексу: монографія / А. А. Герц. – Львів, 2007. – 194 с.
2. Майданик Р. А. Правова природа інституту іпотеки / Р. А. Майданик // Юрид. вісн. – 2009. – № 1 (10). – С. 31–38.
3. Нижний С. В. Застава майнових прав як спосіб забезпечення виконання зобов’язань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. В. Нижний – К., 2007. – 198 с.
4. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 38. – 19 верес.
5. Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва: Закон України від 28 грудня 2008 р. // ВВР України. – 2009. – № 19 (08.05.2009). – Ст. 257.
6. Постанова Вищого господарського суду України від 25 листопада 2009 р. / Справа № 34/131 // Архів Вищого господарського суду України.
7. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19 червня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 52.
8. Правовий висновок Верховного Суду України у спорі про визнання договору іпотеки майнових прав частково недійсним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/C5005EEB2AE0CDF0C2257B8D0030DB8F?OpenDocument&year=2013&month=06&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/C5005EEB2AE0CDF0C2257B8D0030DB8F?OpenDocument&year=2013&month=06&)

Інститут іпотеки майнових прав ще недостатньо вивчено на сьогодні, що спричиняє деякі колізії на практиці. Це, зокрема, стосується різновиду майнових прав, які вправі передавати в іпотеку інвестор (за договорами про інвестування у будівництво) та забудовник. Доведено, що інвестор вправі передати в іпотеку майнове право на набуття у власність нерухомості, і це право є зобов’язальним, яке впливає з інвестиційного договору, у той час як забудовник вправі відчужити тільки майнове право щодо користування, володіння земельною ділянкою.

Институт ипотеки имущественных прав еще недостаточно изучен на сегодня, что порождает некоторые коллизии на практике. Это, в частности, касается разновидностей имущественных прав, которые вправе передавать в ипотеку инвестор (по договорам об инвестировании в строительство) и застройщик. Доказано, что инвестор вправе передать в ипотеку имущественное право на приобретение в собственность недвижимости и это право является обязательственным, которое вытекает из инвестиционного договора, в то время как застройщик вправе отчуждать только имущественное право пользования, владения земельным участком.

The institute of property rights mortgage is poorly studied that generates some conflicts in practice. This particularly deals with the property rights which the

investor (under the construction contracts) and the developer can transfer. It is proved that the investor may transfer under the mortgage contract the property right to acquire the ownership of the property and this right is obligatory right, which results from the investment agreement, while the developer, may only alienate property right on the land use and possession.

Надійшла 25 березня 2015 р.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ПРИЙОМИ МОДЕЛЮВАННЯ І РЕКОНСТРУКЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 24–29

Розглядаються методи моделювання під час розслідування правопорушень у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Під час діяльності підприємств, установ та організацій досить часто відбуваються події, які можна кваліфікувати як злочини. Водночас працівники підрозділів охорони не завжди можуть викликати працівників правоохоронних органів. Це зумовлено багатьма причинами, головними з них є такі: керівництво не хоче, щоб питання порушень в різних сферах, у тому числі у сфері інформаційної безпеки, ставали відомими широкому загалу осіб; проведення розслідувань може, навпаки, призвести до витоку виробничої та іншої інформації, яка є технологічною таємницею, і тому бажано провести самостійне внутрішнє розслідування; немає довіри до правоохоронних органів, адже вони можуть продати інформацію, що нанесе шкоду підприємству. Для того щоб розкрити злочини, які вчиняються у сфері інформаційної безпеки підприємств, установ та організацій, нами пропонуються певні моделі діяльності, які допоможуть в організації роботи з розкриття злочинів та встановлення осіб, що їх вчинили.

Тож визначимо моделі діяльності працівників охоронних структур з метою проведення власного розслідування та встановлення винних.

Питання охорони в діяльності підприємств, установ та організацій неодноразово аналізувалося вченими [1; 2; 3]. Водночас у працях зосереджувалася увага на розкритті

понять забезпечення безпеки не установ та організацій в загальному плані, а питання про розслідування, причому самостійне розслідування порушень, які призвели до втрат певної інформації, ними не ставилося.

Окремі питання щодо проведення розслідувань висвітлювалися у працях П. Я. Пригунова та Е. І. Низенка [4; 5], але водночас вони не виокремлюють моделювання ситуацій, які виникають після вчинення порушень у сфері інформаційної безпеки підприємств, установ та організацій. Такі порушення розслідуються самостійно працівниками охорони підприємств, установ та організацій з причин, про які було зазначено.

З метою розслідування порушень, які вчинені щодо інформаційної безпеки підприємств, установ та організацій, ми можемо застосовувати модельні тактичні конструкції. Такі тактичні умови складної реконструкції кримінальної ситуації за участю осіб, відповідальних за інформаційну безпеку підприємства, включають:

- а) дослідження підстав реконструкції – документальних даних, показання свідків, підозрюваного, фотознімків, планів, схем, відеозаписів, результатів програмного дослідження. Особливого значення набуває їх повнота. Наявність достовірних даних дає змогу надійніше реконструювати всю систему,

неповні або неточні дані ускладнюють реконструкцію, зменшують ступінь її ймовірності. Практично це означає, що співробітник, готуючись до складної реконструкції ситуації, зобов'язаний докладно з'ясувати: в якій обстановці відбувалося правопорушення, де і які предмети розташовувалися, їх відмітні ознаки, які дії і в якій послідовності розроблялися особою, яка вкрала комерційну інформацію, зокрема, як він проник до місця правопорушення, яких предметів і приладів торкався, переміщував їх, чи навіщо це робилося, куди він відбув із місця події та ін.;

- б) вивчення обстановки на місці, де передбачається реконструкція ситуації. Необхідно з'ясувати, які зміни відбулися в обстановці після вчинення правопорушення, зіставити їх з показаннями учасників і свідків, іншими матеріалами. Характер змін може бути зафіксований за допомогою фотографування або відеозапису, відображений на схематичному плані;
- в) для проведення реконструкції необхідно знати характер закономірних зв'язків між елементами системи як цілого з усіма притаманними їй рисами (властивостями). Знання цих зв'язків може бути різним: на рівні документального опису, показань свідків, приблизних узагальнень і версій. Щодо процесу реконструкції це знання визначає її повноту і відповідність результатів об'єктивної дійсності;
- г) ухвалення рішення про зміст реконструкції, складання плану її проведення;
- д) саму реконструкцію. Її здійснюють особи, які забезпечують інформаційну безпеку, вона є засобом перевірки стану системи і версії при розкритті правопорушення, пов'язаного з комерційною таємницею, зобов'язуючи особу, яка проводить розгляд, ретельно зіставляти весь процес реконструкції в реальній обстановці та її результати з фактичними

даними по справі і власними версіями. Якщо результати реконструкції суперечать фактичним даним, особа вправі з'ясувати, чому це сталося: допущена випадкова чи навмисна помилка або робиться спроба вводити в оману службу безпеки у зв'язку з незнанням дійсних обставин події, які перевіряються. Нерідко реконструкція виявляється засобом викриття неправдивих свідчень підозрюваного.

Реконструкція за участю підозрюваного проводиться: за допомогою справжніх предметів або їх аналогів, муляжів, які замінюють реальні предмети, за участю потерпілих та свідків. Розглянемо ці прийоми. Реконструкція обстановки на місці події за допомогою справжніх предметів або їх аналогів може бути проведена в тих випадках, коли з часу події обстановка змінилася. Реконструкцію проводить особа, чиї показання перевіряються на місці події, або за його вказівкою інші особи. Для реконструкції використовуються об'єкти – оригінали, а за їх відсутності – аналогічні. Можливі випадки, коли реконструкція обстановки за допомогою справжніх предметів здійснюється потерпілими [6].

У деяких випадках реконструкція обстановки може бути проведена з використанням трафаретів або інших умовних знаків, що позначають окремі предмети. Таким прийомом досягається головна мета цієї дії – перевірка знання підозрюваним фактичної обстановки на місці події. Речова модель самої обстановки при цьому не має значення, оскільки метою слідчої дії є не виявлення нових слідів, не постановка експерименту, а відтворення первісного розташування предметів. Щоб здійснити таку реконструкцію, попередньо з приміщення виносяться всі предмети і виготовляються заміни їх макетів. Після цього запрошується підозрюваний, якому пропонують реконструювати обстановку, використовуючи для цього макети. Зауважимо, що за допомогою такої реконструкції перевіряються його свідчення.

При підготовці та проведенні реконструкції обстановки на місці події без учас-

ті підозрюваного необхідно дотримуватися умов, звернувши при цьому увагу на вивчення і оцінку фактичних даних, за якими передбачається реконструкція. При цьому слід зауважити, що на відміну від реконструкції за участю підозрюваного центр ваги тут переноситься на відтворення самим співробітником провідним дізнання, первісної обстановки на місці події. Необхідно якомога швидше виявити невідповідності розташування предметів та інших об'єктів, які не збігаються при реконструкції з фактичними даними, та з'ясувати їх причину.

При підготовці до реконструкції необхідно з'ясувати, чому, з яких причин проведені зміни в обстановці на місці події або в окремих предметах. Така інформація сприяє пошуку додаткових свідків, усуненню протиріч, побудові правильних версій, що пояснюють первинний стан обстановки і окремих предметів.

Після завершення всієї підготовчої роботи слід приступати до проведення реконструкції, яку бажано здійснювати поетапно. *На першому етапі* слід інформувати учасників реконструкції про її зміст та завдання, упевнитися в наявності та готовності спеціальних технічних засобів, обладнання, предметів-аналогів, засобів фіксації, визначити порядок і черговість виробництва окремих дій. *На другому етапі* відтворюється обстановка на місці події або окремі предмети. Ці дії необхідно фіксувати на відео і за допомогою фотозйомки. Реконструкцію здійснює одна людина; для трудомістких робіт залучаються підсобні сили; він здійснює керівництво цими діями, стежить за правильністю реконструкції. *На третьому*, завершальному етапі перевіряється відповідність результатів реконструкції первісного стану обстановки або окремих предметів. Якщо виникає необхідність, то здійснюються інші варіанти реконструкції відповідно до прийнятих при підготовці рішень. Після проведення реконструкції у відновленій обстановці можна проводити повторний огляд місця події.

Прийоми здійснення реконструкції щодо окремих предметів. У цих випадках необхідно:

- а) з'ясувати значущість предмета або пристрою, що зазнав руйнувань, його роль у досліджуваній події;
- б) встановити причини і конкретний зміст змін, яких зазнав предмет або пристрій;
- в) визначити, в чому має полягати реконструкція, хто, де, в який час повинен її здійснити, які для цього будуть потрібні фахівці і технічні засоби;
- г) реконструювати предмет;
- д) зафіксувати перебіг і результати цієї дії;
- е) оцінити реконструйований об'єкт з точки зору його відповідності до первісного стану і доказової ролі;
- ж) визначити шляхи подальшого використання результатів реконструкції в доведенні та розгляді.

Прийоми моделювання під час проведення огляду. Моделювання під час проведення огляду здійснюється за допомогою виготовлення зліпків з різних слідів, складання схем-планів, фотографування, відеозапису. Розглянемо прийоми реконструкції обстановки, що здійснюється під час огляду.

Реконструкція обстановки поглинається оглядом тільки тоді, коли її результати не виходять за межі завдань огляду та не утворюють самостійного джерела доказової інформації.

При цьому слід мати на увазі такі рекомендації:

- а) в усіх випадках до початку реконструкції повинен бути проведений огляд місця події та окремих предметів і зафіксовано їх положення на плані, а також за допомогою фотозйомки (відеозйомки);
- б) шляхом опитування свідків (підозрюваного) з'ясовується, які зміни і з яких причин вироблені на місці події або в окремих предметах; пояснення фіксуються;
- в) з'ясувавши характер змін в обстановці, особа формулює план її реконструкції;
- г) якщо проведення реконструкції вимагає спеціальних знань, наприклад, фахівця радіотехніка або програміста, то запрошується фахівець.

Сучасні технічні засоби забезпечують точність фіксації обстановки і слідів на місці події, що в подальшому допомагає провести реконструкцію і повторний огляд. Хід і результати реконструкції описуються. При цьому обов'язково складається схематичний план реконструкції.

Моделювання під час проведення експерименту має на меті відтворення умов для постановки дослідів. Найчастіше воно здійснюється у вигляді реконструкції обстановки шляхом підбору об'єктів-аналогів, виготовлення муляжів. Зміст і прийоми моделювання визначаються: метою експерименту, особливостями місця, де повинні бути поставлені досліді, характером змін, що відбулися на місці правопорушення, наявністю необхідних для експерименту об'єктів.

Реконструкція обстановки під час експерименту може бути класифікована за двома підставами: залежно від характеру і мети експерименту, залежно від способів здійснення реконструкції. Перший рід реконструкції має кілька різновидів: реконструкція умов видимості і чутності для перевірки даних про сприйняття певних обставин; реконструкція умов, у яких здійснюються певні дії. Вона проводиться за допомогою повного або часткового відновлення обстановки.

Моделювання типів реконструкцій доцільно класифікувати залежно від способів здійснення:

- а) реконструкція обстановки з використанням справжніх предметів, положення яких змінилося з часу події;
- б) реконструкція за допомогою підбору предметів-аналогів: на місці події, де змінилася обстановка, але відновити її з використанням справжніх предметів неможливо;
- в) реконструкція за участю людини. Нерідко для проведення експериментів потрібно відновити становище людини в певній ситуації: у житловій кімнаті, офісі, на виробничій ділянці, на вулиці. Залежно від цілей і змісту дослідів ця реконструкція може бути здійснена за допомогою учасників досліджуваної події або інших осіб, що повністю замі-

нюють їх за істотними, з точки зору завдань розслідування, ознаками;

- г) реконструкція з використанням окремих елементів об'єкта-оригіналу – складний вид реконструкції, утворений комплексом дій, в який іноді входять експертизи;
- д) реконструкція за допомогою імітації окремих фрагментів обстановки, в якій повинні бути поставлені досліді. Така реконструкція найчастіше проводиться для перевірки версій про можливість вчинення певних дій, наприклад, чи могла людина проникнути через отвір у стіні. Достатньо імітувати злом або отвір у стіні (даху) на відповідному щиті і потім ставити досліді. При цьому необхідно точно моделювати розмір отвору, його відстань від поверхні землі до підлоги, особливі ознаки;
- е) реконструкція метеорологічних факторів, що мають значення для слідчого експерименту, наприклад, світлових умов, дощу, снігу, що випав, може бути досягнута за допомогою спеціальних технічних засобів. Так, дощ імітують за допомогою поливальної машини, сніжний покрив – присипкою снігу і т. д.

Вище було зазначено, що моделювання допускає спрощення, однак у кожному випадку необхідно вирішити, які ознаки оригіналу підлягають точному відтворенню на моделі, а які можуть бути опущені. Така ознака, як вага предмета, може бути модельована не тільки на муляжі, а й іншими способами, створюючи потрібну вагу предмета без дотримання зовнішнього вигляду.

Предмети, необхідні для проведення слідчого експерименту, можуть бути підібрані з числа аналогічних об'єктів, виготовлені заново або реконструйовані з використанням частково зруйнованого оригіналу.

Підбір аналогів – найпростіший спосіб моделювання. Для його здійснення необхідно точно встановити відповідні характеристики об'єкта-оригіналу (вид, розміри, форма, вага, колір та інші істотні для експерименту показники).

Моделювання під час проведення експерименту має відповідати наступним тактичним умовам:

- проводиться на основі фактичних даних, отриманих розслідуванням. Ці дані вивчаються й оцінюються для вирішення питання про їх достовірність або ймовірність;
- характер модельованих ознак залежить від цілей експерименту. Ознаки, істотні для постановки дослідів, повинні бути відтворені точно і повно, інакше результати експерименту не матимуть доказового значення;
- для моделювання можуть бути запрошені фахівці, які виступають як консультанти при вирішенні питань, що потребують спеціальних знань. У разі необхідності їм доручається створення моделей;
- хід і результати моделювання докладно фіксуються. Проводиться фотографування окремих етапів моделювання, складаються схематичні плани і замальовки;
- відповідність моделі оригіналу оцінюється на основі зіставлення з фактичними даними, що стали підставою для моделювання, та іншими матеріалами справи, а також з урахуванням зауважень учасників експерименту. За необхідності модель виконується в кількох варіантах. Відповідно, і досвідчені дії повинні бути здійснені з використанням кожного варіанта моделі;
- його результати оцінюються з урахуванням усіх варіантів досвіду.

Використання макетів не передбачено законодавцем. Однак їх застосування не суперечить змісту закону, оскільки дає змогу більш повно, об'єктивно і всебічно дослідити обставини справи.

Практика показує, що застосування макетів у розслідуванні пов'язане з дотриманням певних тактичних умов: на макеті повинні бути відтворені істотні ознаки оригіналу, що дають можливість правильно вирішити за-

вдання, що виникають, і досліджувати обставини, що підлягають доказуванню. За цими ознаками макет повинен бути подібний до оригіналу. Макет виготовляється в певному масштабі так, щоб за допомогою його розмірів можна відтворити істотні ознаки оригіналу, що спотворювали їх, щоб макет був доступний для огляду та практичного використання. Для того щоб показати особливості утворення слідів або правильно відтворити явища, на макеті зображаються колірні особливості оригіналу, характер освітлення предметів, а інколи і їх фактура (дерево, метал, скло тощо).

Виготовлення макета має ґрунтуватися на достовірних даних; можна створювати макет, з огляду на припущення і неперевірені відомості. Для створення складних макетів можуть бути запрошені фахівці в якості консультантів.

Отже, під час проведення різних заходів щодо реконструкції та відтворення обстановки вчиненого правопорушення у сфері забезпечення інформаційної безпеки необхідно дотримуватися певних правил, які відображені у статті.

Література

1. Ярочкин В. И. Служба безопасности коммерческого предприятия / В. И. Ярочкин. – М., 1995. – 187 с.
2. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 1997. – 230 с.
3. Копан О. В. Забезпечення внутрішньої безпеки України: теоретико-управлінські засади. Введення в поліцейську стратегію: монографія / О. В. Копан. – К.: НАВСУ, 2001. – 424 с.
4. Соснин А. С. Менеджмент безопасности / А. С. Соснин, П. Я. Прыгунов. – К.: Изд-во Епроп. ун-та, 2002. – 556 с.
5. Низенко Э. И. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности в Украине: учеб. пособие. – К.: МАУП, 2003. – 124 с.
6. Близнюк І. Л. Типові види вчинюваних злочинів та інших правопорушень у сфері електронної комерції / І. Л. Близнюк // Наука і правоохорона. – 2011. – № 3 (13). – С. 89–93.

Розглядаються методи моделювання під час розслідування правопорушень у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Визначено основні моделі такої діяльності та їх форми. Запропоновано практичні шляхи щодо проведення реконструкцій та інших дій з метою підвищення ефективності таких дій.

Рассматриваются методы моделирования при расследовании правонарушений в сфере обеспечения информационной безопасности. Определены основные модели такой деятельности и их формы. Предложено практические пути относительно проведения реконструкций и иных действий с целью повышения эффективности таких действий.

In the article methods of modeling during the settlement of transgressions in the sphere of providing informational security are considered. The main models of such activity are determined. Practical ways of reconstruction of the state of the transgressions and other types of activity with the aim of improving the effectiveness of reconstruction and other types of activity were proposed.

Надійшла 7 травня 2015 р.

ЮРИДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 30–32

Сучасна тенденція розвитку світової економіки вказує на стрімке зростання впливу транснаціональних корпорацій на політичні та правові системи багатьох країн. Існуюча правосуб'єктність транснаціональних корпорацій відповідно до міжнародного приватного права не зовсім відповідає реаліям сьогодення, тому виникає нагальна потреба у розгляді правосуб'єктності транснаціональних корпорацій в аспекті міжнародного публічного права.

Останнім часом як в Україні, так і в усьому світі спостерігається тенденція до посилення ролі міжнародного регулювання діяльності транснаціональних корпорацій (далі ТНК). Водночас слід визнати, що існуюча правосуб'єктність ТНК відповідно до міжнародного приватного права не зовсім відповідає реаліям сьогодення, та є нагальна потреба у розгляді правосуб'єктності ТНК в аспекті міжнародного публічного права.

Найбільшим наріжним каменем щодо проблеми визнання міжнародної правосуб'єктності ТНК є величезне різноманіття діаметрально протилежних думок стосовно проблеми, власне, як правосуб'єктності взагалі, так і міжнародної правосуб'єктності зокрема, які необхідно дослідити, узагальнити і на підставі цього зробити відповідні висновки.

Аналізуючи останні дослідження і публікації, зрозуміло, що незважаючи на значну актуальність теми у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, їй не було приділено належної уваги, і лише деякі автори у своїх працях зачіпали певні аспекти міжнародної правосуб'єктності ТНК. Такими авторами є: Л. П. Ануфрієва, Б. М. Ашавський, А. Г. Богатирьов, М. М. Богуславський, Ф. Джессеп, Н. К. Динь, А. І. Дмитрієв, П. Жюйар, М. Ейкхерст, Л. А. Лунц,

Л. А. Лялікова, О. О. Мережко, В. П. Монолін, В. І. Муравйов, В. Ф. Опришко, Б. І. Осмінін, А. Фердросс, К. Шміттгофф, В. М. Шумілов та ін.

Тому необхідно аргументувати наявність міжнародної правосуб'єктності у транснаціональних корпораціях.

Стосовно проблеми визнання ТНК суб'єктами міжнародного права, то слід відзначити, що вона має не тільки доктринальне, а й практичне значення, особливо у зв'язку зі спробою прийняття в рамках ООН Кодексу поведінки транснаціональних корпорацій. Відомо, що голова міжурядової робочої групи Комісії ООН з транснаціональних корпорацій С. Ніколассон пропонував відпрацювати такий кодекс поведінки, який включав би положення, що безпосередньо застосовувалися б транснаціональними корпораціями, що, на його думку, може "стати основою міжнародного права нового типу, суб'єктами якого є міжнародно-працюючі підприємства" [3].

Однак радянськими юристами – міжнародниками ця концепція, так як і пропозиції про визнання обмеженої правосуб'єктності транснаціональних корпорацій, ніколи не підтримувалася. На їхню думку, з правової точки зору транснаціональні корпорації не

є суб'єктами міжнародного права, оскільки знаходяться під юрисдикцією держави, і тому вони не мають комплексу прав та обов'язків, які дають змогу характеризувати те чи інше утворення як суб'єкта міжнародного права.

Водночас західна міжнародно-правова доктрина, позбавляючись від подібної консервативності в поглядах, дійшла висновку про розширення кола суб'єктів міжнародного права. Виступаючи з курсом лекцій у Гаазькій Академії міжнародного права в 1982 р., Ю. А. Барберіс відійшов від позиції, в якій розглядалась роль держави як найважливішого суб'єкта міжнародного права. Спочатку він спробував це зробити, розглядаючи теорію про принципову однаковість суб'єктів міжнародного права, прихильники якого стверджували, що всі члени міжнародного співтовариства належать тільки до однієї категорії. З точки зору того часу, коли держави визнавалися єдиним суб'єктом міжнародного права, Ю. А. Барберіс відзначає, що ця теорія нині спотворює реальність. Стосовно кожного недержавного утворення, що виникає на сьогодні, то прихильники цієї теорії або відмовлялися йому в міжнародній правосуб'єктності, або розглядали його як державу. При цьому, підкреслюючи консервативність радянської міжнародно-правової науки в цьому питанні, Ю. А. Барберіс стверджує, що радянські юристи останніми відмовилися від концепції невизнання міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій.

Як уже зазначалося, багато авторів, здебільшого з країн "третього світу", негативно відносяться до будь-якої спроби міжнародно-правової регламентації діяльності транснаціональних корпорацій. Вони вважають, що той чи інший статус може легалізувати таке, на їхню думку, гідне співчуття явища, як транснаціональні корпорації, і призвести до піднесення їх до рівня держав. Позиція таких авторів ґрунтується на помилковому твердженні, в якому змішуються поняття правосуб'єктності та суверенітету.

Ніщо не перешкоджає визнавати міжнародну правосуб'єктність ТНК, не перетво-

рюючи їх при цьому в суверенних суб'єктів міжнародного права. Достатньо того, що правосуб'єктність транснаціональних корпорацій є похідною, оскільки вона визнається та контролюється державами або міжнародними організаціями.

На думку Н. К. Діня, визнання або надання міжнародної правосуб'єктності транснаціональним корпораціям відбувається, як правило, в результаті укладення тієї чи іншої державою інтернаціоналізованого договору з транснаціональною корпорацією, причому такий договір відповідає принципам або процедурним нормам міжнародного права [2]. З огляду на ці обставини, стає зрозуміло, що міжнародна правосуб'єктність транснаціональних корпорацій є похідною від волі тієї чи іншої держави, що вона обмежена правами та обов'язками відповідно до умов договору, що вона є функціональною, оскільки зрозуміло, що необхідно транснаціональній корпорації для виконання своїх обов'язків щодо забезпечення і дотримання її прав, і, зрештою, вона є відносною, оскільки має силу тільки стосовно тих держав, які її визнають. Отже, йдеться про статус похідного суб'єкта міжнародного права.

Цю позицію відтворено і у вітчизняній доктрині міжнародного права. Так, український юрист-міжнародник М. О. Баймуратов зазначав, що суб'єкти міжнародного права можуть мати загальну, галузеву і спеціальну правосуб'єктність, при цьому загальна та галузева правосуб'єктність іманентна загальновизнаним суб'єктам міжнародного права [1].

На його думку, загальна правосуб'єктність – це можливість певних осіб *ipso facto* виступати в якості суб'єкта міжнародного права. Такою правосуб'єктністю наділені тільки суверенні держави та нації, що борються за національне визволення.

Галузева правосуб'єктність – це можливість суб'єкта міжнародного права виступати в якості учасника в певній сфері міжнародних відносин. До таких суб'єктів М. О. Баймуратов відносить міжнародні міжурядові організації.

Спеціальна правосуб'єктність – це можливість певних осіб бути учасниками лише певного кола відносин у рамках окремої галузі міжнародного права. Таку правосуб'єктність, на думку М. О. Баймуратова, мають, наприклад, фізичні особи та міжнародні неурядові організації [1].

Очевидно, що в рамки спеціальної правосуб'єктності органічно вписуються і транснаціональні корпорації, оскільки вони виступають учасниками певного кола відносин, а саме, міжнародних економічних відносин, в рамках однієї галузі права – міжнародного економічного права.

Отже, з огляду на зазначене, можна стверджувати про наявність певної міжнародної правосуб'єктності у транснаціональних корпораціях, але із зауваженням, що

вони є спеціальними, неправоутворюючими суб'єктами міжнародного права з обмеженим обсягом правоздатності. Уявляється, що міжнародний нормотворчий процес все ширше охоплюватиме діяльність таких компаній та міжнародних інвестицій загалом.

Література

1. Баймуратов М. А. Международное публичное право / М. А. Баймуратов. – Х.: Одиссей, 2003. – 752 с.
2. Динь Н. К. Международное публичное право: в 2 т. / Н. К. Динь, П. Дайе, А. Пелле. – К.: Фарт, 2000. – Т. 1. – 410 с.
3. Осминин Б. И. Транснациональные корпорации и международное право: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Б. И. Осминин. – М., 1983. – 210 с.

Результати юридичних досліджень дають можливість стверджувати, що сучасні транснаціональні корпорації мають спеціальну міжнародну правосуб'єктність і їх можна визнати суб'єктами міжнародного права з обмеженим обсягом правоздатності. У майбутньому міжнародний нормотворчий процес все ширше охоплюватиме діяльність таких компаній та міжнародних інвестицій.

Результаты юридических исследований позволяют утверждать, что современные транснациональные корпорации имеют специальную международную правосубъектность и их можно признать субъектами международного права с ограниченным объемом правоспособности. В будущем международный законодательный процесс будет все шире охватывать деятельность таких компаний и международных инвестиций.

Legal researches suggest that contemporary transnational corporations have a special international legal personality and can be recognized as a subject of international law with limited capacity. In the future, the international legislative process will increasingly cover the activities of such companies and international investment.

Надійшла 20 лютого 2015 р.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 33–38

Проведене дослідження специфічних особливостей змісту інформаційно-правових відносин дало змогу, по-перше, більш глибоко дослідити теоретичне значення та практичне функціонування таких відносин, обов'язковими учасниками яких є податкові органи, і, по-друге, визначити теоретико-правові підстави розуміння змісту інформаційно-правових відносин як реалізацію суб'єктами права на інформацію.

Сучасний період становлення України як суверенної, незалежної, демократичної, правової держави характеризується стрімким розвитком та вдосконаленням інформаційно-правових відносин у сфері оподаткування, що становить результат інтенсивної інтеграції інформаційної сфери життєдіяльності суспільства в економічну і має пріоритетний напрям українського державотворення.

Зазначені процеси поставили українського законодавця перед необхідністю ефективного юридичного упорядкування суспільних відносин в інформаційній сфері. У руслі цієї тенденції за останнє десятиріччя щодо інформації як об'єкта права було прийнято значну кількість нових нормативно-правових актів, що спричинило необхідність більш системного підходу до цих питань в Україні.

Саме тому комплексне дослідження інформаційно-правових відносин на сьогодні набуває особливої актуальності через прогалини у чинному законодавстві щодо їх регулювання. Порівняно невеликою є кількість публікацій, у яких розглядаються окремі аспекти інформаційних відносин. У юридичній літературі відсутній однозначний підхід до визначення такого нетипового об'єкта права, як інформація. Результат зазначеного – правова невизначеність низки принципів питань: визначення поняття права на інфор-

мацію, встановлення сутності та специфічних ознак змісту інформаційно-правових відносин у різноманітних сферах правового обороту.

Методологічну основу можливості дослідження змісту інформаційно-правових відносин у сфері оподаткування та визначення її специфічних особливостей було створено завдяки науковим дослідженням таких учених, як І. В. Арістова, О. А. Баранов, В. Д. Гапотій, С. О. Дорогих, Є. В. Петров, А. А. Письменицький, Є. П. Семенюк та ін.

Дослідимо основні теоретико-правові ознаки змісту інформаційно-правових відносин у сфері оподаткування в Україні, правового режиму права на інформацію, виявлення прогалин і суперечностей чинного інформаційного законодавства України. Відповідно до поставленої мети в роботі зосереджується увага на дослідженні поняття змісту інформаційно-правових відносин, наданні правової характеристики права на інформацію з аналізом правового режиму в податковій сфері, визначенні теоретико-правової підстави розуміння інформації як складної предметно-об'єктної форми і передумови інформаційних правовідносин.

Роль інформаційно-правових відносин у суспільстві є невимірюваною, адже якщо у фізичних або біологічних системах взаємо-

дія їхніх елементів здійснюється за рахунок матеріальних зв'язків, то у суспільстві взаємодія його членів (людей) може бути тільки інформаційною. Вона виявляється у вигляді передачі інформації від одних людей до інших, а також від самих себе в часі. Матерія володіє універсальною властивістю відображення, завдяки якому один об'єкт впливає, діє на інший об'єкт, тобто залишає в ньому своєрідний "слід". Цей вплив може бути як безпосереднім, так і опосередкованим. І чим складніший об'єкт, тим вищою є ступінь опосередкованості відображення. Останнє виступає як процес, взаємодія, відношення двох об'єктів, інформація ж – як сторона відображення впливу. Таким чином, інформація зовні відображається завжди у відповідній взаємодії, коли суб'єкт отримує від об'єкта сигнал у вигляді повідомлення. Такий сигнал спонукає суб'єкта до певних дій, тобто інформаційної діяльності. Результати інформаційного акта завжди призначені для людини і поза тим зв'язком не мають сенсу. Відправною точкою інформатизації особи є визначення її інформаційних потреб. Саме тому, на думку Є. П. Семенюк, інформаційне середовище – це сукупність конкретних потоків інформації, на перетині яких перебуває кожна людина [14, 29].

Ідейний зміст права на інформацію спирається на певні свободи. Так, свобода думки і слова, право на вільне виявлення своїх поглядів і переконань є одним із невід'ємних, непорушних прав людини. Потреба думати виникає у людини в результаті одержання певної інформації з метою наступного її використання. Паралельно з'являється певний інтерес щодо шляхів оволодіння благами. На думку О. Л. Гамалій, взаємна відповідальність громадянина і держави має ґрунтуватися на первинності прав людини та громадянина. Якщо держава починає створювати штучні, необґрунтовані правові приписи, які обмежують права і свободи людини і громадянина з метою задоволення потреб правлячої або більш заможної групи, то така держава не може називатися правовою і демократичною [4, 29–30].

Суспільство і людина не спроможні функціонувати не лише без інформації, а й без інфраструктури, що забезпечує можливість обміну інформацією між людьми. Як зазначає М. Г. Зайцев, країни та регіони, які не мають оперативного доступу до інформаційного середовища, не мають і суспільно необхідного рівня інформованості, тож не можуть забезпечити конкурентоздатності виробництва та будуть змушені існувати за рахунок експорту природних та людських ресурсів [6, 4]. Інформаційний обмін як форма взаємозв'язку платників податків із державою забезпечує функціонування демократичних механізмів, при цьому управління стає ефективнішим, а політична система вдосконалюється. На думку С. О. Дорогих, інформаційна діяльність влади являє собою специфічну професійну діяльність службовців державних органів влади, спрямовану на забезпечення власної функціональної діяльності, інформаційною взаємодією з іншими органами влади, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами та організацію доступу до публічної інформації [5, 79].

Щодо системності розуміння дефініції змісту інформаційно-правових відносин слід зазначити про наявність у науковій літературі низки науково обґрунтованих підходів на підставі аналізу різних галузей як національного права України, так і міжнародного. На думку більшості науковців, зміст інформаційних правовідносин становить сукупність прав та обов'язків їх суб'єктів. Як зазначають А. А. Письменицький та В. Д. Гапотій, інформаційно-правові відносини мають фактичний та юридичний зміст. Фактичний зміст інформаційно-правових відносин можливо визначити шляхом аналізу змісту самого права на інформацію та розкриттям структури видів інформаційної діяльності [11, 99]. На думку О. А. Баранова, у правовій науці складається практично загальне розуміння природи і змісту правовідносин в інформаційній сфері, але тільки в частині суспільних відносин, об'єктом яких є інформація в процесі її обороту (створення, поширення, використання, зберігання та знищення).

Інформаційно-інфраструктурні відносини, тобто суспільні відносини пов'язані із забезпеченням обороту інформації, у багатьох дослідників випадають з поля зору [2, 64]. Є. В. Петров, досліджуючи зміст інформаційних відносин, проводить аналіз змісту права на інформацію. Він зазначає, що в рамках вузького підходу право на інформацію трактується тільки як право на одержання (доступ) до інформації, тобто як відносне право. Широкий же підхід припускає віднесення до права на інформацію всіх видів суб'єктивних прав, спрямованих на інформацію чи на здійснення дій з нею [10, 12].

Потрібно зазначити, що інформаційно-правові відносини, однією зі сторін яких є податковий орган, виникають у сфері державного управління, тобто в повсякденній практичній реалізації завдань і функцій держави у сфері справляння податків і зборів. За таких обставин вони становлять особливий зв'язок між суб'єктами, один з яких має право вимагати від іншого такої поведінки, яка передбачена інформаційно-правовою нормою. Інформаційні правовідносини формуються в публічному (державному) управлінні і насамперед у зв'язку зі здійсненням органами Державної фіскальної служби України своїх владно-розпорядчих функцій щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації. Водночас інформаційні відносини можуть виникати за ініціативою будь-якого суб'єкта досліджуваних відносин (податкових органів або суб'єктів господарської діяльності), але згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення. Порушення однією зі сторін своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів.

З 1 січня 2015 р. набрав чинності Закон України № 71, яким внесено зміни до Податкового кодексу України, внаслідок чого податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, трансформувався у податок на майно, який складатиметься з податку на нерухоме майно, транспортного по-

датку і плати за землю. Зазначеним законом розширено базу оподаткування податком на нерухоме майно шляхом оподаткування як житлової, так і нежитлової нерухомості, доповнено перелік об'єктів житлової і нежитлової нерухомості, які не є об'єктом оподаткування. Переглянуто розміри житлової нерухомості, до якої застосовуються пільги, а також змінено ставки податку, які встановлюються рішенням сільської, селищної або міської ради залежно від місця розташування (зональності) та типів об'єктів нерухомості [3, 27–30]. Крім того, розширено коло учасників інформаційно-правової взаємодії шляхом закріплення у пп. 266.7.4 п. 266.7 ст. 266 Податкового кодексу України обов'язку органам державної реєстрації прав на нерухоме майно, а також органам, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, подавати контролюючим органам відомості, необхідні для розрахунку податку за місцем розташування такого об'єкта нерухомого майна [12]. Таким чином, Державна фіскальна служба України виступає як суб'єкт, який реалізує свої інформаційні потреби, визначені у законі. Законодавчо закріплене не лише право на отримання інформації органом державної влади України, а й обов'язок отримувати інформацію задля виконання державних функцій.

Інформаційно-правовий зв'язок між учасниками такої взаємодії будується на розумінні систем комунікації та інформації як інформаційного потоку у заданому і зворотному напрямку, адже інформація існує там, де існує розходження, розмаїття, тобто її об'єктивна основа. Та обставина, що інформація як розмаїття передається від одного об'єкта до іншого в процесі відображення, дала змогу встановити нерозривний зв'язок відображення й інформації. При цьому схема комунікації подібна до схем розуміння інформаційного обміну: відправник (джерело) – повідомлення – канал – одержувач (споживач). Правові методи забезпечення активної інформаційної взаємодії є основою дотримання інформаційних прав та свобод, а формування інформаційної сфери

як правового простору становить основу інформаційного суспільства. Варто зазначити, що інформаційно-правові відносини врегульовані низкою нормативно-правових актів, законами України “Про інформацію”, “Про доступ до публічної інформації”, “Про Національну програму інформатизації”, “Про Концепцію Національної програми інформатизації”, Доктриною інформаційної безпеки України. Основні напрями правової регламентації інформаційних правовідносин – конституційний і цивільно-правовий. Інформація в конституційному контексті пов’язана насамперед з реалізацією основних прав (ст. 17, 31, 32, 34, 50, 54 Конституції України), ключове з яких – “право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію” (ч. 2 ст. 34 Конституції України) [9]. Загалом формулювання норм Конституції України, що закріплюють право людини на інформацію, відповідає міжнародно-правовим нормам у цій сфері, зокрема, закріплених у ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., а саме: це право кожного шукати, отримувати і поширювати всілякого роду інформацію та ідеї незалежно від державних кордонів [8].

Проте до сьогодні українське інформаційне законодавство не систематизоване, суспільні відносини в інформаційній сфері є слабо врегульованими з точки зору права, темпи інформатизації нерівномірні в різних сферах суспільного життя і порівняно з розвиненими країнами світу є досить повільними. Так, на прикладі оподаткування нерухомого майна в Україні стають наявними не лише прогалини нормативно-правового забезпечення процесу інформаційного обміну та взаємодії між суб’єктами інформаційно-правових відносин, а й практичної реалізації владних повноважень, коли недостатньо повно сформовані інформаційні бази для безперешкодного адміністрування податку на майно. Як зазначає І. В. Арістова, обмежений обсяг інформації, її неповнота й недостовірність – одна з основних причин прийняття неякісних правових рішень [1, 6].

Визначення поняття права на інформацію в Україні сформульовано у ст. 9 Закону України “Про інформацію”: “Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій” [13].

Російський науковець О. А. Зверева до прав на інформацію, що впливає з її об’єктивної природи й зумовлених нею інтересів соціальних суб’єктів, відносить право на одержання інформації, право на обмеження одержання інформації іншими суб’єктами, а також право на спростування інформації, що ганьбить особу [7, 12].

Зважаємо, що зазначена структура суб’єктивного права на інформацію потребує певного уточнення. Право на інформацію може включати: право власності на інформацію (повне або в окремих його змістовних складових), право на обмеження доступу до інформації, право на спростування недостовірної інформації та право доступу до інформації.

Право на інформацію передбачає також право на захист інформації, а саме: право на захист від недостовірної (неякісної) інформації, право на захист інформації про особу (персональні дані), право на захист офіційної документованої інформації, право на захист інформації в автоматизованих системах, право на захист прав власника інформації та ін.

Шляхом логічного поєднання положень Загальної декларації прав людини, Конституції України, Закону України “Про інформацію” стає можливим вихід на конструкцію розуміння змісту інформаційно-правових відносин як *реалізації природного права суб’єкта на інформацію, що ґрунтується на постійному і вибірковому інтересі до втілення інформаційної свободи у вигляді пошуку, одержання, використання, поширення, зберігання і захисту відомостей у будь-який вільно обраний спосіб і незалежно від кордонів.*

Також слід зазначити основні специфічні особливості змістовної наповненості інформаційно-правових відносин у сфері оподаткування в Україні:

- а) права та обов'язки суб'єктів виникають, змінюються, припиняються у зв'язку і з приводу реалізації завдань та функцій податкових органів, їх посадових осіб в інформаційній сфері;
- б) особливості інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України дають можливість тлумачити більш ширше зміст таких відносин в інформаційній сфері, оскільки вони охоплюють суспільні відносини, пов'язані як з інформацією в процесі її обороту, так і з забезпеченням комунікативних зв'язків під час юридично значущих дій з інформацією, тобто забезпечення циркуляції інформації;
- в) реалізації права, свобод і законних інтересів одних суб'єктів у багатьох випадках сприяє юридичний обов'язок інших суб'єктів;
- г) сутність інформаційної діяльності суб'єктів полягає у створенні інформації (поєднання відомостей у нову форму зі зміною змісту); поширенні інформації (передачі від джерела до споживача); зберіганні інформації (шляхом фіксації на паперових та магнітних носіях); використанні інформації (з метою задоволення професійних інформаційних потреб); пошуку та збиранні інформації; знищенні інформації; зверненні з приводу захисту порушених прав та/або відновлення становища, що існувало до порушення їх права на інформацію.

Оскільки одним із головних напрямів діяльності органів Державної фіскальної служби України є профілактика правопорушень у сфері податкового законодавства, забезпечення добровільної сплати податків та зборів, зміст інформаційно-правових відносин дає можливість по-новому осмислювати співвідношення права і держави, їх динаміку, єдність і боротьбу протилежностей, розглядати під кутом зору такі соціальні цінності, як рівність, свобода, справедливість.

Література

1. Арістова І. В. Розбудова правової держави в Україні: правовий механізм забезпечення права на доступ до інформації в суспільстві знань / І. В. Арістова // Правова інформатика. – 2010. – № 1(25). – С. 3–13.
2. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія / О. А. Баранов. – К.: Едельвейс, 2014. – 434 с.
3. Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2015. – № 2. – С. 27–30.
4. Гамалій О. Л. Права громадян як об'єкт адміністративно-правового захисту органами державної влади / О. Л. Гамалій // Право і безпека. – 2014. – № 1(52). – С. 28–33.
5. Дорогих С. О. Сутність та визначення понять “інформаційна діяльність” та “інформаційна діяльність органів влади” / С. О. Дорогих // Інформація і право. – 2013. – № 3(9). – С. 74–82.
6. Зайцев М. Г. Можливості інформатизації / М. Г. Зайцев. – К.: Т-во “Знання” України, 1991. – 32 с. – (Сер. 3, Економіка і управління; № 7).
7. Зверева Е. А. Правовое регулирование информационного обеспечения предпринимательской деятельности в Российской Федерации: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 / Елена Арсентьевна Зверева. – М.: Моск. Гос. юрид. академия, 2007. – 48 с.
8. International Pact on Civil and Political Rights. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 жовтня 1973 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043/conv
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141; 2011. – № 10. – Ст. 68.
10. Петров Є. В. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Є. В. Петров; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 20 с.
11. Письменицький А. А., Гапотій В. Д. Загальна теорія інформаційного права: монографія / А. А. Письменицький, В. Д. Гапотій. – Мелітополь: Вид. будинок ММД, 2012. – 300 с.
12. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

13. Закон України “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // ВВР України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

14. Семенюк Є. П. Інформатизація суспільства і людина / Є. П. Семенюк. – К.: Т-во “Знання” УРСР, 1990. – 300 с. – (Сер. 2 “Світогляд”; №1).

Дослідження дало можливість сформулювати авторське визначення змісту інформаційно-правових відносин як реалізації природного права суб'єкта на інформацію, що ґрунтується на постійному і вибірковому інтересі до втілення інформаційної свободи у вигляді пошуку, одержання, використання, поширення, зберігання і захисту відомостей у будь-який вільно обраний спосіб і незалежно від кордонів. Визначені основні специфічні особливості інформаційно-правових відносин у сфері оподаткування в Україні зумовлені сутністю розуміння поняття “інформація” як складної предметно-об'єктної форми і передумови інформаційних правовідносин.

Исследование позволило сформулировать авторское определение содержания информационно-правовых отношений как реализации природного права субъекта на информацию, которое базируется на постоянном и избирательном интересе к воплощению информационной свободы в виде поиска, получения, использования, распространения, сохранения и защиты сведений в любой свободно избранный способ вне зависимости от границ. Определенные основные специфические особенности информационно-правовых отношений в сфере налогообложения в Украине обусловлены сущностью понимания определения “информация” как сложной предметно-объектной формы и предпосылки информационных правоотношений.

The study gave a possibility to formulate an author's definition of contents of informational and law relations as a realization of natural law of subject to information which is based on a permanent and selective interest of incarnation informational freedom of as a search, receiving, using, distribution, saving and protection of information in any selected way and regardless of frontiers. The main specific features information and law relations in the field of taxation in Ukraine due to understanding the essence of the concept of „information” as a complex subject and object forms and conditions of informational law relationship.

Надійшла 19 лютого 2015 р.

ДИСТАНЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ПІДГОТОВКУ І ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-ВИДОВИЩНИХ ЗАХОДІВ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 39—41

Розглядаються питання щодо впливу засобів масової інформації на підготовку і проведення культурно-масових заходів в Україні.

Сучасний стан дистанційного впливу на проведення різноманітних масових заходів ще не вивчався. Після відомих подій у Північній Африці, тобто революцій, які ніби відбулися завдяки спілкуванню в соціальних мережах про вплив на масову свідомість з боку електронних засобів масової інформації почали говорити солідні наукові установи. Проте дослідити такий вплив досить важко, а ще важче його зменшити. У деяких країнах вживаються заходи щодо блокування окремих сайтів всесвітньої мережі Інтернет, за перегляд таких сайтів та отримання відповідної інформації передбачена навіть кримінальна відповідальність. Зазначене стосується також питань щодо проведення культурно-видовищних заходів, адже особливо при підготовці і проведенні масових спортивних заходів вплив як засобів масової інформації, так і електронних засобів є досить відчутним. Завдяки такому впливу ще до початку масових спортивних заходів можуть бути сформовані підстави для негативного ставлення до певних команд, для порушення громадського порядку і громадської безпеки під час проведення таких заходів.

Проаналізуємо шляхи дистанційного впливу на проведення культурно-видовищних заходів та заходів з мінімізації його негативних рис.

Питання стосовно впливу засобів масової інформації та електронних засобів інформації на підготовку і проведення практично не розглядалося в юридичній літературі. Вчені,

які аналізували проведення масових заходів та охорони громадського порядку і громадської безпеки під час їх проведення – М. В. Возник [1], В. М. Березан [2], А. Ю. Мартишко [3], К. В. Мамай [4], не звертали уваги на питання інформаційного впливу та впливу засобів масової інформації на проведення масових заходів. Тим більше такий вплив не аналізувався і висновки не робились. Певні аспекти впливу засобів масової інформації на свідомість громадян та його правове забезпечення розглядалося окремими дослідниками [5; 6], але знову ж таки напрями впливу засобів масової інформації, особливо електронних, на підготовку і проведення масових заходів не оцінювалося.

У світі вже давно сформована думка про те, що засоби масової інформації є досить потужним інструментом впливу на свідомість громадян, а також на ті чи інші політичні та соціальні події, які відбуваються. Достатньо згадати революції в країнах Північної Африки, які за оцінкою більшості експертів вважаються результатом впливу електронних засобів масової інформації [7].

В Україні, як свідчать окремі дослідження, електронні засоби масової інформації не мають такого впливу, як це було в країнах Африки, але з кожним роком цей вплив зростає. Сьогодні Україна більше споживає телевізійної інформації, ніж електронних засобів масової інформації [8].

Якщо розглядати загалом вплив засобів масової інформації на підготовку і прове-

дення масових заходів, особливо культурно-видовищних, то ми побачимо певні закономірності.

Насамперед засоби масової інформації сприяють рекламі заходу, який має проводитися. Навіть якщо масовий захід є недостатньо підготовленим або невиразним, по суті, висвітлення в засобах масової інформації сприяє його рекламуванню та забезпечує присутність учасників і глядачів. Цим досить часто користуються організатори, але вони чітко розділяють необхідні аспекти впливу. Передусім захід висвітлюється як перший, захід такого типу, який проводиться в Україні, а з іншого боку, применшуються подібні заходи, які проводилися до цього.

В принципі закони реклами дають змогу робити такі маніпуляції, але, на нашу думку, необхідно встановити певні правила гри, тобто не давати можливості формувати негативну думку серед глядачів та вболівальників, якщо це спортивний захід. Заклики до зведення рахунків з протилежною командою та її вболівальниками, навіть детальні плани щодо блокування тих чи інших груп вболівальників і тенденційне подання інформації може сприяти конфліктам та заворушенням.

Таким чином, зазначений аспект використання інформації слід врегульовувати нормативними актами. З метою мінімізації повинна бути певна реакція з боку держави на вплив деструктивних аспектів щодо проведення культурно-видовищних заходів, особливо таких спортивних заходів, як заклики про те, що необхідно фізично побити вболівальників з іншої команди, вираховувати місця зустрічі та зборів представників ультрас, заклики відстояти честь команди тощо. Тим більше, якщо такі заклики наявні в друкованих засобах масової інформації або вони передаються по телебаченню чи радіо, на тих осіб, які розповсюджують зазначену інформацію, можна впливати. На інформацію, яка передається в соціальних мережах, практично впливу немає. Цим і користуються як прихильники, так і противники різних команд і груп.

Особливої уваги вимагає реклама тих чи інших масових заходів у соціальних мережах. Така реклама має бути впорядкованою, адже

окремі заходи не завжди пропонують та пропагують загальнолюдські цінності, здоровий спосіб життя тощо.

Ліквідація Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, яка здійснена рішенням Верховної Ради України [9], певною мірою є виправданою, але зараз створено окреме Міністерство інформаційної політики, до завдань якого входить завдання щодо розроблення певних напрямів діяльності в інформаційній сфері, а також відслідковування та перешкоджання рекламі проведення заходів, які можуть викликати негативні емоції та розпалювати ненависть, націоналізм, готовність до протиправної поведінки.

Ми, звичайно, не можемо ставити питання про те, чому мають бути присвячені статті в газетах та інших засобах масової інформації, але матеріали, які спрямовані на викликання негативного ставлення до осіб, що мають брати участь в масових заходах, до вболівальників інших команд, присвячені організації бійок та інших заходів, мають контролюватися. Про це певною мірою свідчать окремі дослідження українських вчених [10].

В нормативному плані також необхідно врегулювати питання щодо інформування громадян про проведення культурно-видовищних заходів. Звичайно, всі питання щодо їх проведення не можуть бути впорядкованими, але встановлення певних правил гри може бути здійснено.

В електронних засобах масової інформації зараз вже розроблено систему блокування тих чи інших коментарів з метою зменшення їх негативного впливу на ту чи іншу статтю. Необхідно також встановити приблизні нормативні рамки щодо блокування коментарів для того, щоб зменшити вплив на питання підготовки і проведення масових заходів.

Отже, питання щодо впливу електронних та інших засобів масової інформації на підготовку і проведення масових заходів є досить складним явищем і має досліджуватися не тільки в юридичній науці, а й в інших галузях наук.

З точки зору юридичної науки необхідно розробити певні правові норми, за допомогою яких можна впорядковувати пи-

тання реклами про проведення масових заходів, коментарів щодо таких заходів та зменшувати ризики виникнення масових заворушень під час проведення зазначених заходів.

Література

1. Возник М. В. Організаційно правові засади управління органів внутрішніх справ при забезпеченні масових заходів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / М. В. Возник. – К., 2010. – 188 с.
2. Мартишко А. Ю. Адміністративно-правове забезпечення охорони громадського порядку ОВС під час проведення спортивних заходів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. Ю. Мартишко. – К., 2010. – 248 с.
3. Березан В. М. Адміністративно-правове забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення масових заходів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В. М. Березан. – К., 2014. – 287 с.
4. Мамай К. В. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження та припинення групових пору-

шень громадського порядку та масових безпорядків: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / К. В. Мамай. – К., 2014. – 194 с.

5. Свистович Р. С. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері масової інформації: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Р. С. Свистович. – Х., 2012. – 223 с.

6. Кипич І. В. Правове регулювання діяльності засобів масової інформації як інституту громадянського суспільства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / І. В. Кипич. – К., 2013. – 209 с.

7. Willis Andrew. Революції у Північній Африці спрямовують увагу політики ЄС далі на південь / А. Willis // EU Ob-server. – 2011. – 31/05. – Р. 23.

8. Шевченко Р. Г. Телебачення в Україні: порівняльний аналіз / Р. Г. Шевченко // Маркетинг в Україні. – 2002. – № 1. – С. 29–31.

9. Про внесення змін до Закону України “Про захист суспільної моралі”: Закон України від 10 лютого 2015 р. № 173-VII // ВВР України. – 2004. – № 14. – Ст. 192.

10. Беляков К. І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія / К. І. Беляков. — К.: КВІЦ, 2011. – 576 с.

Проаналізовано окремі аспекти впливу та його негативного характеру, запропоновано напрями розроблення нормативних документів щодо упорядкування діяльності засобів масової інформації під час підготовки і проведення масових заходів.

Проанализированы отдельные аспекты влияния и его негативного характера, предложены направления разработки нормативных документов относительно упорядочения деятельности средств массовой информации во время подготовки и проведения массовых мероприятий.

The analyses of some aspects of such influence and its negative character was done and the proposals as for elaboration of the directions of normative acts concerning the improvement of the activity of the mass media in the period of preparation and holding mass gatherings were given.

Надійшла 11 березня 2015 р.

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 42—45

Досліджуються особливості судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, що стосуються безпеки дорожнього руху.

Судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху має свої особливості, які виокремлюють цей вид адміністративного процесу, і був визначений в законодавстві тільки у 2001 році. До цього періоду всі адміністративні правопорушення, які виявлялися працівниками Державної автомобільної інспекції, ними ж розглядалися і застосовувалися лише такі види стягнень, як штраф та позбавлення права на управління транспортними засобами. Нині розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачений ст. 121, 122, 122—1, 122—2, 123, 124, 130, 132, віднесено до юрисдикції судових органів. При цьому зазначимо, що існують певні питання, які не вирішені в законодавстві і дають підстави для корупційних правопорушень з боку працівників правоохоронних органів, що, у свою чергу, не підвищує їхнього авторитету.

Визначимо особливості судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху та формування пропозицій щодо вдосконалення такого розгляду.

Питання про судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення є досить дискусійним і невивченим.

Вперше до цієї теми звернулися Т. О. Коломєць та С. А. Ширіна, які в монографії “Судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення, пов’язані з безпекою дорожнього руху” досить детально розглядали питання підготовки таких справ, їх розгляду,

винесення рішень та їх виконання [1]. Питанням судового розгляду справ про адміністративні правопорушення в цілому приділялась увага й інших вчених. У монографії “Теоретичні засади та практичні проблеми судової адміністративно-деліктної діяльності”, підготовленій колективом авторів [2], приділяється певна увага питанням судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, але саме особливості такого розгляду справ у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху не висвітлюються.

Окремі аспекти судового розгляду справ про адміністративні правопорушення розглядалися і в інших працях [3, 4—7], але питання щодо особливостей розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху не розглядалися.

Насамперед розгляд будь-якого правового явища починається з історичних його аспектів. Саме питання розгляду справ про адміністративні правопорушення в суді є предметом історичного аналізу, адже воно розвивалося поступово і розвивається тепер. Т. О. Коломєць та С. М. Ширіна пропонують поділити історію розгляду справ про адміністративні правопорушення, які пов’язані з забезпечення безпеки дорожнього руху, на три періоди. Перший період, на їхню думку, належить до радянського періоду, другий — коли Україна стала незалежною державою, а третій — з 5 квітня 2001 р., коли був прийнятий Закон України

“Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення правил дорожнього руху” [8].

Згідно з цим Законом розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачений ст. 121, 122, 122–1, 122–2, 123, 124, 130, 132, було віднесено до юрисдикції судових органів.

Загалом можна погодитися з таким поділом, але потрібно виокремити й четвертий період розвитку питання щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, який починається, на нашу думку, з 24 вересня 2008 р. у зв’язку з прийняттям Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху” [9]. Саме в цьому законі було внесено зміни, які збільшували кількість правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, що мали розглядатися в судах.

З іншого боку, необхідно зазначити, що в Кодексі Української РСР про адміністративні правопорушення, який був прийнятий в 1984 році, вперше було визначено, які саме правопорушення мають розглядатися в судах, тобто визначено юрисдикцію судових органів [10]. Стаття 221 згаданого Кодексу, яка визначала компетенцію судових органів у сфері розгляду правопорушень, що посягали на забезпечення безпеки дорожнього руху, не включала жодного з правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, які б мали розглядатися в судах. Усі справи про адміністративні правопорушення були підвідомчі працівникам Державної автомобільної інспекції.

Таким чином, констатуємо, що розгляд правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в судах почався порівняно недавно, і саме тому в цій справі є як особливості, так і недоліки.

Особливостями судового розгляду справи про адміністративні правопорушення, які посягають на безпеку дорожнього руху, є те, що окремі справи не можуть розглядатися

у терміни, які встановлено в Кодексі України про адміністративні правопорушення (ст. 38) [11], немає чіткої визначеності підвідомчості судів у розгляді справ за низкою статей Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 124, окремими частинами ст. 130 та ін.).

Слід зазначити, що особливістю розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є також те, що учасники провадження не мають права заявляти клопотання про передачу справи з одного суду до іншого, якщо суд відповідно до ст. 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення має компетенцію щодо її розгляду. Загалом це є загальною нормою, але, наприклад, якщо правопорушення, яке тягне за собою відповідальність за ст. 124 або 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вчинено в одній області, а його розгляд здійснює суд в іншій області, то питання про захист прав громадян, які притягаються до відповідальності, ми тут навіть не згадуємо.

Як недолік, на нашу думку, в питаннях розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху можна відмітити невизначеність статусу адвокатів та захисників, які можуть брати участь у провадженнях. Стаття 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення вказує, що у розгляді справи про адміністративне правопорушення може брати участь як адвокат, так і інший фахівець у галузі права, який може надавати правову допомогу. Дані учасники адміністративного процесу мають право знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання та подавати скарги на рішення органу, який розглядає справу [Там само].

Водночас ми не можемо визначити і це відсутнє в законодавстві — коли і на якій стадії захисник чи інша особа, яка має досвід у галузі права, вступає у процес. Можна припустити, що ці особи вступають у процес під час фіксації порушення, тобто під час складання протоколу про адміністративне правопорушення, але з практичної точки зору,

якщо водій порушив правила дорожнього руху вночі і захисник не може прибути на місце вчинення порушення, то протокол не складається. Звичайно, така ситуація може виникнути, але в законодавстві треба чітко передбачити, як це було визначено в коментарі до Кодексу Української РСР 1984 року. Адвокат може брати участь в адміністративному процесі після складання протоколу про адміністративне правопорушення [10].

Недоліком у питаннях судового розгляду справ про адміністративні правопорушення є також і те, що окремі правопорушення, які згідно із статистичними даними призводять до найбільшої кількості дорожньо-транспортних пригод та поранень і загибелі громадян, не караються судом.

Як свідчить статистика, в 2014 році в результаті перевищення швидкості було вчинено 7375 дорожньо-транспортних пригод (у 2013 р. – 8407), внаслідок яких загинуло 1619 осіб та було травмовано 9373 особи. У 2013 році, відповідно, загинуло 1742 особи та травмовано 10249 осіб [13]. В результаті порушення правил проїзду перехресть за цей самий період було вчинено 2033 дорожньо-транспортні пригоди (у 2013 р. – 2392), внаслідок чого у 2014 році загинуло 144 особи, у 2013 році – 130 та було травмовано 2964 особи, у 2013 році 3538 осіб.

Загалом ми можемо констатувати, що невиконання вимог згаданої статті здебільшого є причиною понад 80 % всіх дорожньо-транспортних пригод. Крім вже згаданих порушень, слід додати порушення правил маневрування, в результаті яких було допущено 5494 дорожньо-транспортні пригоди – (у 2013 р. – 6686), внаслідок чого загинуло 735 осіб і було травмовано 6832 особи, у 2013 році загинуло 752 особи та було травмовано 8157 осіб. Порушення правил дорожнього руху та виїзд на смугу зустрічного руху спричинило 1671 дорожньо-транспортну пригоду з 495 загиблими та 2858 травмованими у 2014 році [Там само].

Щодо виявлених адміністративних правопорушень, які визначені цією статтею, то в цілому їх кількість становить 599725 [12].

При цьому зазначимо, що з цієї кількості адміністративних правопорушень 484163 протоколи були розглянуті працівниками Державної автомобільної інспекції, в той час як статистика свідчить, що розгляд справ про порушення правил дорожнього руху, передбачених ст. 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення, необхідно передати до суду.

Працівники міліції, як свідчить аналіз, проведений дослідниками, використовують лише два види стягнень за вчинені правопорушення [14], в той час як суд може використовувати весь комплекс стягнень, які передбачені в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Отже, короткий аналіз питань судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху показує, що низка аспектів цієї діяльності вимагає підвищення рівня законодавчого забезпечення.

Насамперед слід чітко визначити питання підвідомчості та підсудності справ про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

По-друге, з метою недопущення порушень прав осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, необхідно чітко визначити норми щодо участі захисників в адміністративному процесі.

По-третє, необхідно розширити компетенцію судових органів в адміністративному процесі, особливо щодо тих порушень, які є причиною травмування та загибелі громадян.

Література

1. Коломієць Т. О. Судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з безпекою дорожнього руху: монографія / Т. О. Коломієць, С. А. Ширіна. – Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2012. – 290 с.
2. Олефір В. І. Теоретичні засади та практичні проблеми судової адміністративно-деліктної діяльності: мо-

нографія / В. І. Олефір, В. В. Галуцько, М. В. Лошицький, С. О. Короєд. – К.: МП “Леся”, 2013. – 340 с.

3. Анохіна Л. С. Суб’єкти адміністративної юрисдикції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Теорія управління; адм. право і процес; фін. право / Л. С. Анохіна. – Х., 2001. – 20 с.

4. Іванищук А. А. Особливості розгляду справ про адміністративні правопорушення в судах загальної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. А. Іванищук. – Запоріжжя, 2011. – 236 с.

5. Короєд С. О. Судовий розгляд справ про адміністративні проступки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / С. О. Короєд. – К., 2009. – 20 с.

6. Гнатюк С. С. Стадії провадження у справах про адміністративні проступки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / С. С. Гнатюк. – Л., 2010. – 18 с.

7. Кукурудз Р. О. Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Р. О. Кукурудз. – Запоріжжя, 2010. – 23 с.

8. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення правил дорожнього руху: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2342 – III // ВВР України. – 2001. – № 27. – С.132.

9. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху: Закон України № 586-VI від 24 вересня 2008 р. // ВВР України. – 1994. – № 12. – Ст. 58.

10. Анджиевский В. С. Кодекс Украинской ССР об административных правонарушениях: научно-практический комментарий / В. С. Анджиевский, Э. Г. Герасименко, Е. В. Додин и др. – К.: Украина, 1991. – 623 с.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 122 зі змінами і допов.

12. Дорожньо-транспортні пригоди в Україні за 12 місяців 2014 року (станом на 05.01.2014). МВС України, Департамент Державної автомобільної інспекції, Центр безпеки дорожнього руху та автоматизованих систем. – К., 2015. – 49 с.

13. Статистичні дані про адміністративну практику органів внутрішніх справ України. МВС України 2015. 20.01.15 МВС України 04.02.15.

14. Сінельник Р. В. Захисник у провадженні у справах про адміністративні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Р. В. Сінельник. – Х., 2008. – 204 с.

Аналіз діяльності судів у цій сфері показує, що низка аспектів такої діяльності потребує додаткового нормативного регулювання. У висновках за результатами дослідження сформульовано пропозиції, які мають за мету підвищення ефективності судового розгляду згаданих справ.

Анализ деятельности судов в данной сфере свидетельствует о том, что ряд аспектов такой деятельности требует дополнительного нормативного регулирования. У выводах по результатам исследования сформулировано ряд предложений, целью которых является повышение эффективности судебного рассмотрения упомянутых дел.

The analyses of the activity of the courts in the mentioned sphere show that some aspects of such activity need additional legal regulation. In the conclusion made in the result of the research some proposals were formulated with the aim to make the court's hearings of mentioned cases more effective.

Надійшла 11 березня 2015 р.